

บทที่ 2

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้า เอกสารทางวิชาการ หนังสือตำราทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ บทความต่าง ๆ ตลอดจนงานวิจัยที่ได้มีผู้ศึกษาไว้ เพื่อเป็นข้อมูลให้งานวิจัยนี้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนในการ เสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็น 4 ตอน
ดังนี้

- ตอนที่ 1 ปรวิญา
 - ขอบข่ายของปรวิญา
 - ประโยชน์และคุณค่าของปรวิญา
- ตอนที่ 2 ปรวิญาการศึกษา
 - ความหมายของปรวิญา
 - ความหมายของการศึกษา
 - ความสัมพันธ์ระหว่างปรวิญากับการศึกษา
 - ลัทธิทางปรวิญาการศึกษา
- ตอนที่ 3 โรงเรียนมัธยมศึกษา
 - จุดมุ่งหมายของโรงเรียนมัธยมศึกษา
 - หน้าที่ของโรงเรียนมัธยมศึกษา
 - ลักษณะการจัดมัธยมศึกษาของไทยในปัจจุบัน
- ตอนที่ 4 ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา
 - เป้าประสงค์ของการบริหารการศึกษา
 - ปรวิญาของการบริหารการศึกษา
 - คุณสมบัติของผู้บริหารการศึกษา
 - บทบาทของผู้บริหารการศึกษา

ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาการศึกษา

- งานวิจัยในประเทศไทย
- งานวิจัยในต่างประเทศ

ตอนที่ 1 ปรัชญา

โดยทั่วไปเมื่อกล่าวถึงปรัชญา เรามักจะหมายถึง ทศนคติ แนวความคิด ความเชื่อ หรืออุดมคติ ซึ่งคนเราใช้เป็นหลักในการดำเนินงาน ตลอดจนการดำเนินชีวิตด้วย ฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า "ทุกคนมีปรัชญาของตนเอง ไม่ว่าบุคคลผู้นั้นจะรู้ตัวและมีความรู้ ความเข้าใจ หรือสนใจในปรัชญาหรือไม่ก็ตาม"¹

ปรัชญาเป็นกิจกรรมที่ให้ความสำคัญแก่การถามคำถามมาก การถามจะนำไปสู่ความรู้ คำถามถามในปรัชญาจึงสำคัญกว่าคำตอบ และทุกคำตอบจะนำไปสู่คำถามใหม่ต่อไปอีก ลักษณะคำถามและปัญหาที่ปรัชญาสนใจนั้นมีคำถามที่เกิดขึ้นเพราะขาดข้อมูล หรือไม่ทราบข้อเท็จจริง และมีคำถามหาความรู้ข้อเท็จจริง² เรื่องของปรัชญาเป็นเรื่องของความลึกซึ้ง การใคร่หาซึ่งปรัชญาจะต้องเป็นเรื่องของความเชื่อที่ได้จากการวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งพอที่จะเป็นแนวทางที่จะยึดในการดำเนินงานหรือดำเนินชีวิตได้³ การจะเข้าใจปรัชญาจึงต้องทำความเข้าใจในการตั้งคำถามที่จะนำไปสู่คำตอบที่ให้ความสมบูรณ์แก่ปรกฏเหตุผล ซึ่งย่อมจะถือเป็นแนวคิดหรืออุดมคติที่มีคุณค่าต่อมนุษย์อย่างยิ่ง

นักปรัชญาถึงแม้จะมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ การตอบสนองความสนใจใคร่รู้ โดยการแสวงหาความจริงเกี่ยวกับสรรพสิ่งทั้งหลายในจักรวาล แต่นักปรัชญาแต่ละคนก็ไม่สามารถศึกษาหาความจริงได้ทุกเรื่อง และแม้แตผู้ที่สนใจในเรื่องเดียวกันก็อาจตีความหมาย

¹John Brubacher ed., Eclectic Philosophy of Education (Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall, 1951), p.520.

²ริคณา ตันบุญเต็ก, ปรัชญาคืออะไร (กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์การพิมพ์, 2523), หน้า 9.

³เมธี ปิลันธนานนท์, "อะไรคือปรัชญา," วิทยาสาร 27(15 ตุลาคม 2519):

และกำหนดคุณค่าของเรื่องเดียวกันแตกต่างกันไปได้ ขึ้นอยู่กับนักปรัชญาแต่ละคนเป็นอันมาก⁴ ปรัชญานั้นครอบคลุมไปถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ใครศึกษา นักปรัชญาจึงได้พยายามวางขอบข่ายของปรัชญาไว้ เพื่อให้สามารถตอบสนองความสนใจใคร่รู้ในสรรพสิ่งใดสมบูรณ์สูงสุด

ขอบข่ายของปรัชญา

ปรัชญาเป็นวิชาที่ศึกษาครอบคลุมไปถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ใครศึกษาในขั้นสูงสุด ขอบข่ายของปรัชญาจึงกว้างขวางมาก ดังที่ กติมา⁵ ปรีดีคิลก ได้สรุปขอบข่ายของปรัชญาเป็น 4 สาขาใหญ่ ๆ ดังนี้คือ

1. Metaphysics (อภิปรัชญา) เป็นการศึกษาถึงความจริงสูงสุด (Ultimate Reality) ของสรรพสิ่งในโลก เช่น ความจริงที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของธรรมชาติ ความจริงเกี่ยวกับจิตใจ และความจริงที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของมนุษย์และสิ่งต่าง ๆ

2. Epistemology (ญาณวิทยา) เป็นการศึกษาถึงความรู้และกระบวนการที่ได้มาซึ่งความรู้ ตลอดจนความรู้ทั้งหมดที่มีผลต่อการประกอบกิจกรรม และการเกิดขึ้นอย่างปัจจุบันทันด่วนของความรู้ที่แท้จริงและถูกต้อง

3. Axiology (คุณวิทยา) เป็นการศึกษาถึงคุณค่าของมนุษย์ทั้งด้านจริยะ (Ethics) ซึ่งได้แก่ ความดีความชั่ว ความถูกต้อง และความดี กับด้านสุนทรียภาพ (Aesthetics) ซึ่งเกี่ยวกับความสวยงาม ความมีเสน่ห์ และความไม่สวยงาม นอกจากนี้ยังเน้นถึงคุณค่าทางลัทธิศาสนา ทางสังคม และทางเศรษฐศาสตร์ด้วย

4. Logic (ตรรกวิทยา) เป็นวิชาที่ว่าถึงวิธีการคิด ไตรตรอง และการวิจัย การสังเกตพบพบ การคิดแบบนิรนัย (Deductive) และอุปนัย (Inductive) สมมติฐานและการทดลอง การวิเคราะห์และการสังเคราะห์ เป็นต้น

⁴ วิจิตร ศรีสอาน, "ปรัชญาการศึกษา," ใน พื้นฐานการศึกษา (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2525), หน้า 219.

⁵ กติมา ปรีดีคิลก, ปรัชญาการศึกษา เล่ม 1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษา (กรุงเทพมหานคร: ประเสริฐการพิมพ์, 2520), หน้า 21-22.

ส่วน บรรจง จันทรสา⁶ ได้กล่าวถึงขอบเขตของปรัชญา พอสรุปได้ดังนี้คือ ปรัชญาทุกสาขาจะตั้งคำถามที่เป็นพื้นฐานอยู่ 3 ปัญหาด้วยกัน คือ

ปัญหาแรก คือ "อะไรคือสิ่งที่เป็นจริง" (What is real?) เมื่อนักปรัชญา จะเริ่มศึกษาในเรื่องใด ก็ต้องหาคำตอบในสิ่งนั้นไว้ก่อนว่า ความเป็นจริงที่แท้เกี่ยวกับเรื่อง นั้นเป็นอย่างไร หรือคืออะไร คำถามในลักษณะนี้เอง ได้จัดให้เป็นสาขาหนึ่งของ เนื้อหาวิชา ปรัชญา เรียกว่า ภาววิทยา (Ontology) คือปรัชญาสาขาที่ศึกษาถึงสถานะที่เป็นจริงของ สิ่งทั้งหลาย ซึ่งใกล้เคียงกับ อภิปรัชญา (Metaphysics) ซึ่งศึกษาถึงลักษณะของการ มีอยู่ของสิ่งทั้งหลายที่อยู่นอกเหนือขอบเขตของผัสสะ

ปัญหาประการที่สอง คือ "อะไรคือความรู้ที่ถูกต้อง" (What is true?) นักปรัชญาสนใจและมุ่งศึกษาปัญหาเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ ที่มนุษย์รู้ว่ามีจริงหรือเท็จ เป็น ความรู้ที่ถูกต้องหรือผิด จัดเป็นสาขาญาณวิทยา (Epistemology) หรือหลักแห่งความรู้

ปัญหาประการที่สาม คือ "อะไรคือสิ่งที่ดี" (What is good?) สิ่งที่ดีที่ นักปรัชญาสนใจนั้นมีอยู่ในแทบทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ อันได้แก่ สิ่งที่ดีหรือความดีในแง่ความประพฤติของคนหรือเรียกว่า จริยศาสตร์ (Ethics) ซึ่งเป็นปรัชญาที่กล่าวถึงแนวทางอันควรประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสมของมนุษย์ กับสิ่งที่ดีในแง่สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) ซึ่งเป็นการศึกษาหาสิ่งที่มีความงามทั้งหลาย ส่วนใหญ่จะพิจารณากันใน ด้านคุณค่า (Values) จัดเป็นสาขาคุณวิทยา (Axiology) ซึ่งเป็นปรัชญาที่ศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าในการกระทำและการแสดงออกของมนุษย์

สำหรับ วิทย์ วิศเวทย์⁷ ได้แบ่งปรัชญาไว้ดังต่อไปนี้

⁶บรรจง จันทรสา, ปรัชญากับการศึกษา, หน้า 10-11.

⁷อ้างใน บุญเลิศ นาคแก้ว และ นางเยาว์ สุชาพันธ์, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษา, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, หน้า 23-24.

1. อภิปรัชญา (Metaphysics) เป็นสาขาปรัชญาที่ว่าด้วยความเป็นจริง ว่าด้วยธรรมชาติของโลก หรือจักรวาลและว่าด้วยธรรมชาติของมนุษย์ ความเป็นจริงที่ อภิปรัชญาแสวงหานั้นคือ ความเป็นจริงอันเป็นพื้นฐานที่สุดที่เรียกว่า ความจริงอันติมะ (Ultimate Reality)

2. ทฤษฎีความรู้ (Epistemology) ในอภิปรัชญาที่ถกเถียงกันก็คือ อะไรที่เป็นจริง อะไรมีอยู่จริง แต่ในทฤษฎีความรู้ ปัญหาคือ ความจริง (truth) หรือความรู้ อะไรคือลักษณะทั่วไปของความรู้ มนุษย์เรารู้ความจริงได้แค่ไหน ความรู้ได้มาจากไหน เหล่านี้เป็นปัญหาทั่ว ๆ ไป ของสาขานี้

3. จริยศาสตร์ (Ethics) จริยศาสตร์พูดถึงความสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่อตนเอง และผู้อื่น อะไรเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในชีวิต มนุษย์ควรดำรงอยู่อย่างไรจึงจะสมกับเกิดมาเป็นคน มีหลักตายตัวอะไรหรือไม่ที่จะตัดสินคุณงามความดี ถ้ามีหลักนั้นคืออะไร ความดีมีจริงหรือไม่ หรือ เป็นสิ่งสมมุติ

4. ตรรกวิทยา (Logic) เป็นสาขาที่ว่าด้วยการใช้เหตุผล ความถูกต้องในการโต้แย้ง จุดบกพร่องในการเสนอเหตุผล

จะเห็นได้ว่า ปรัชญาแบ่งได้หลายสาขา และขอบข่ายของปรัชญาครอบคลุมอยู่กับการศึกษาในเรื่องความจริง ความรู้ ตลอดจนถึงคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ในโลก ดังนั้นปรัชญาจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะ ปรัชญาพยายามเข้าใจและตอบปัญหาทุกสิ่งทุกอย่างบนพื้นพิภพนี้ให้กระจ่างชัด เจนและมีเหตุผล จึงไม่เป็นการแปลกเลย หากปรัชญาจะช่วยคลี่คลายปัญหาต่าง ๆ ซึ่งศาสตร์อื่น ๆ ต้องขบคิดกันต่อไปอีกนาน แต่ปรัชญาจะสามารถให้คำตอบได้อย่างกระจ่าง และพยายามนำไปสู่คำถามที่จะต้องหาคำตอบใหม่อย่างไม่สิ้นสุด

ประโยชน์และคุณค่าของปรัชญา

จากขอบข่ายของปรัชญาข้างต้น ทำให้เราสามารถมองเห็นประโยชน์และคุณค่าของปรัชญา ซึ่งเป็นที่แน่นอนและสมควรอย่างยิ่งที่ทุกคนจะได้ศึกษาหาความรู้ในเรื่องของปรัชญา เพื่อเป็นแนวทางในการนำทางสู่การตั้งคำถามและค้นหาคำตอบอย่างถูกต้องสมบูรณ์ และให้ความกระจ่างชัด ทั้งนี้เพราะ ปรัชญาตอบปัญหาทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาสามัญ หรือ ปัญหาวิชาการ ปรัชญาจะให้คำตอบที่เป็นไปได้ และมีเหตุผลสนับสนุน

ดังนั้น จึงพอสรุปได้ว่า ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาปรัชญามี 2 อย่างคือ⁸

1. เพื่อรู้จักปัญหาที่ยัง เป็นปัญหา
2. เพื่อคำตอบทุกคำตอบที่เป็นไปได้

นอกจากประโยชน์ดังกล่าวแล้ว ในปัจจุบัน นักการศึกษายังมีความเห็นว่า คุณค่าของปรัชญาให้ประโยชน์โดยตรงต่อบุคคลที่ศึกษาปรัชญาอย่างเข้าใจต้องแท้ ปรัชญาจะช่วยวิเคราะห์ วิเคราะห์ กำหนดจุดหมายปลายทางและคุณค่าของชีวิต ตลอดจนทำความเข้าใจและพัฒนาตัวบุคคลด้วย กล่าวคือ⁹ การที่จะเข้าใจมนุษย์นั้นจะต้องศึกษาถึงเรื่องกำเนิดของมนุษย์ จุดหมายของของมนุษย์และสิ่งเกี่ยวข้องอื่น ๆ รวมทั้งหนทางที่จะทำให้จุดหมายของตนบรรลุผล ซึ่งทั้งหมดนี้ก็ต้องอาศัยพื้นฐานจากปรัชญานั้นเอง เพราะปรัชญาจะช่วยตีความเกี่ยวกับ ความหมายของมนุษย์และกิจกรรมของมนุษย์ ปรัชญาจะช่วยประสานประสานกิจกรรมต่าง ๆ ของบุคคลให้เข้ากับสังคม

สุริย์ สุวรรณปริชา ได้กล่าวถึงฐานะและบทบาทของปรัชญาการศึกษาไทยไว้ว่า

โดยทั่วไปแล้ว การศึกษาปรัชญาทุกระบบมีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ เป็นกิจกรรมทางปัญญาและเป็นการวิเคราะห์และนิยามปัญหาต่าง ๆ ของมนุษย์ให้แจ่มชัดทุกแง่มุม รวมทั้งเน้นในเรื่องความหมายของคุณค่าต่าง ๆ ที่สำคัญ . . . การศึกษาปรัชญาเป็นการศึกษาที่เปิดโอกาสให้บุคคลมีอิสระทางความคิดอย่างกว้างขวางทั้งในแง่ การยอมรับหรือปฏิเสธความจริงหรือบทสรุปที่มีอยู่แล้ว . . . กิจกรรมของปรัชญาจึงต้องประกอบไปด้วยการใช้วิจารณญาณอย่างถี่ถ้วน และความสามารถเฉพาะตัวของบุคคลด้วย จุดประสงค์หลักของการศึกษาปรัชญาจึง เป็นการฝึกให้บุคคลสามารถคิดด้วยตนเอง . . . ปรัชญาจะช่วยให้ เขาจัดความคิดให้เป็นระบบและเพิ่มความเข้าใจแจ่มชัดในความรู้ที่เขามีอยู่แล้ว โดยเฉพาะในแง่ที่เกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ ปรัชญาจะส่งเสริมการพัฒนาบุคลิกภาพ การตระหนักถึงคุณค่าต่าง ๆ การเป็นตัวของตัวเอง และการมีสำนึกในเรื่องเสรีภาพ และความรับผิดชอบ¹⁰

⁸ บุญเลิศ นาคแก้ว และนางเยาว์ สุชาพันธ์, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษา, หน้า 6.

⁹ เมธี บิลันธานันท์, "การนำปรัชญาไปสู่ปฏิบัติการทางการศึกษา," สารพัฒนาหลักสูตร 28(เมษายน-พฤษภาคม 2527): 64.

¹⁰ สุริย์ สุวรรณปริชา, "ฐานะและบทบาทของปรัชญาในการศึกษาไทย," วารสารธรรมศาสตร์ 10(มีนาคม 2524): 125.

ศักดิ์ลา ประสงค์ประทานพร¹¹ ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของปรัชญาไว้ว่า ปรัชญาช่วยให้ชีวิตของมนุษย์มีความหมายขึ้น พอสรุปได้ดังนี้

1. ปรัชญาช่วยสร้างโลกทัศน์ที่สมบูรณ์ให้กับมนุษย์ โลกทัศน์นี้หมายถึง ทัศนะที่มีต่อโลกและชีวิต นักปรัชญาทำหน้าที่ช่วยเชื่อมโยงวิทยาการต่าง ๆ ของมนุษย์เข้าด้วยกัน ให้มนุษย์เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวิทยาการทั้งหลาย และเห็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวเขากับวิทยาการ เหล่านั้น เพื่อให้มีทัศนะเกี่ยวกับโลกและชีวิตที่สมบูรณ์เป็นตัวของตัวเอง มีความคิดที่กว้างขวางขึ้น เพราะเข้าใจในระบบของโลกและชีวิต ไม่มองอะไรด้านเดียวแคบ ๆ หรือยึดแต่อารมณ์
2. ปรัชญาช่วยวิพากษ์วิเคราะห์ภาษาและความคิดรวบยอด (Concept) ให้ความกระจ่างชัดและมีความหมายที่แน่นอนยิ่งขึ้น เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้อง และตรงกันในหมู่ผู้ใช้ภาษา
3. ปรัชญาช่วยแสวงหาคคุณค่าให้กับชีวิต ปรัชญาอภิปรายปัญหาเรื่องคุณค่า และจุดหมายปลายทางของชีวิต ช่วยชี้แนะให้เราสามารถกำหนดแนวทางในการตัดสินใจของเราได้ด้วยตนเอง ปรัชญาช่วยให้เราเข้าใจตัวเราได้ดีขึ้น และเป็นตัวของตัวเอง

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า เราได้รับประโยชน์มากมายจากการศึกษาปรัชญา โดยอาศัยพื้นฐานของปรัชญาคือ การรู้จักคิด รู้จักถาม และแสวงหาคำตอบ เป็นนิตย อันเป็นการส่งเสริมให้เกิดปัญหาความรู้ในสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับตัวเองและสังคม นำทางไปสู่ความถ่องแท้และความกระจ่างชัดในปัญหาต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้เราสามารถกำหนดเป้าหมายของชีวิตได้ถูกต้องทิศทาง เพื่อสร้างชีวิตที่ก่อปรคัยคุณค่าแก่ตนเอง สิ่งเหล่านี้ล้วนได้อาศัยคุณค่าของปรัชญาเป็นแกนนำทั้งสิ้น

ตอนที่ 2 ปรัชญาการศึกษา

ความหมายของปรัชญา

¹¹ศักดิ์ลา ประสงค์ประทานพร, ปรัชญาการศึกษาฉบับพื้นฐาน, หน้า 10-12.

1. ความหมายค่านิยมแห่งรูปศัพท์

คำว่า "Philosophy" มีรากศัพท์มาจากภาษากรีกโบราณว่า Philosophia ซึ่ง ไพทาгорัส (Pythagoras) นักปรัชญาเมธีชาวกรีกในศตวรรษที่ 6 ก่อนคริสตกาล เป็นผู้บัญญัติขึ้น คำนี้ เป็นคำสนธิระหว่างคำสองคำ คือ Philo (รัก) กับ Sophia (ปัญญา) เมื่อรวมคำสองคำนี้ เข้าด้วยกันจึงมีความหมายว่า ความรักในปัญญา หรือความรักในความรู้¹² แต่ปรัชญาเป็นทั้งการแสวงหาความรู้ และเป็นความรู้ที่แสวงหามาได้ด้วย โดยทั่วไปแล้วมันเป็นศาสตร์ที่กว้างขวางที่สุด เป็นการอธิบายสิ่งต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล เป็นหลักการทั่วไปที่สามารถใช้ (หรือพยายาม) อธิบายข้อเท็จจริงต่าง ๆ เป็นศาสตร์ ว่าด้วยหลักการขั้นปฐมเกี่ยวกับสัจ (being) เป็นการคาดคะเนถึงสภาพความเป็นจริงขั้นสูงสุด หรือขั้นประมุข (ultimate reality) เป็นศาสตร์ของศาสตร์ทั้งหลาย เป็นการวิพากษ์วิจารณ์ และวางระบบเกี่ยวกับความรู้ทุกประเภท ทั้งที่สืบมาจากประสบการณ์ จากการใช้เหตุผลและอื่น ๆ¹³

ส่วนคำว่า "ปรัชญา" มาจากรากศัพท์ภาษาสันสกฤต 2 คำ คือ ปร (สูงสุด, ประเสริฐ) และ ชญา (ความรู้) ดังนั้นปรัชญาจึงหมายถึงความรู้อันประเสริฐ คำนี้ พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงบัญญัติขึ้นมาจากภาษาอังกฤษ Philosophy เพื่อให้มีคำที่จะใช้ในภาษาไทยพอเทียบเคียงกันได้โดยอนุโลม¹⁴

วิจิตร ศรีสอน ไก่กล่าวถึงการนิยามความหมายของปรัชญา ไว้ดังนี้

การนิยามศัพท์ภาษาไทยกับภาษาอังกฤษโดยนัยแห่งรูปศัพท์ ซึ่งเป็นการแปลความหมายตามพยัญชนะระหว่าง Philosophy กับคำ ปรัชญา มิได้มีความหมายตรงกันทีเดียว

¹² Harry Schofield, The Philosophy of Education : An Introduction (London: George Allen and Unwin, 1972), p.1.

¹³ จุฑาทิพย์ อุมะวิชนี และคณะ, แนวปรัชญาตะวันตก ฉบับ "สรณินพนธ์" (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521), หน้า 3.

¹⁴ ส.ศิริภักษ์, ปรัชญาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2516), หน้า 14.

. . . คำ Philosophy มีลักษณะเป็นกระบวนการค้นคว้าหาทางที่จะพ้นไปจาก ความสงสัย ส่วนคำปรัชญานั้น โคนแก่ ความรู้ที่เกิดขึ้นภายหลังเมื่อสิ้นความสงสัยแล้ว จึงถือว่าเป็นความรู้อันประเสริฐ อย่างไรก็ตาม แม้อำนาจทั้งสองจะมีความหมายต่างกัน โดยนัยแห่งรูปศัพท์ แต่ก็มีใช้ความหมายที่ขัดแย้งกัน คำหนึ่งเน้นกระบวนการคือ การ ค้นหา อีกคำหนึ่งเน้นผลที่เกิดจากกระบวนการคือ คำตอบ ในการบัญญัติศัพท์ขึ้นใช้เช่นนี้ จึงต้องอนุมานว่าใช้สื่อความหมายอย่างเดียวกัน¹⁵

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ปรัชญาเป็นทั้งกระบวนการแสวงหาความรู้และเป็น ผลแห่งการแสวงหาความรู้ด้วย

2. ความหมายที่มีผู้นิยามไว้

การให้ความหมายของปรัชญามีลักษณะต่าง ๆ กัน ตามทัศนะของนักปรัชญา นักการศึกษา นักจิตวิทยา นักคิด นักเขียน เป็นอาทิ จึงทำให้นิยามของปรัชญามีแตกต่างกัน ไปตามความคิด ความเชื่อ หรือทัศนคติที่ผู้ให้คำนิยามไว้ ดังเช่น

คาร์เตอร์ วี กูด (Carter V. Good) กล่าวว่า ปรัชญาคือศาสตร์ ที่มีวัตถุประสงค์ในการที่จะจัดหมวดหมู่ของความรู้ เพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการอธิบาย หรือทำความเข้าใจข้อเท็จจริงต่าง ๆ ได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งประกอบด้วยตรรกวิทยา จริยศาสตร์ ศุนทรีย์ศาสตร์ อภิปรัชญา และศาสตร์ที่อาศัยความรู้ของมนุษย์¹⁶

จอห์น เอส บรูบาเชอร์ (John S. Brubacher) อธิบายไว้ว่า "ปรัชญา" คือ ความรักในความฉลาด การทำให้ประสบความสำเร็จได้ด้วยความฉลาด ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของชีวิต ปรัชญาเป็นความพยายามที่จะคิดอย่างรอบคอบ โดยการรวบรวมรายละเอียดของชีวิตของโลกไว้ทั้งหมด¹⁷

¹⁵ วิจิตร ศรีสอาน, "ปรัชญาการศึกษา," หน้า 220.

¹⁶ Carter V. Good, Dictionary of Education (New York: McGraw Hill Book Company, 1973), p. 395.

¹⁷ John S. Brubacher, Modern Philosophy of Education (New York: McGraw-Hill, 1962), p. 20.

จอร์จ เอฟ แมดเลอร์ (George F. Kneller) ได้อธิบายไว้ว่า
ปรัชญาคือ แนวคิดที่เราเชื่อว่าเป็นที่ถูกต้อง ซึ่งได้จากการวิเคราะห์หรือคัดค้านอย่างถี่ถ้วนและลึกซึ้ง
เพื่อที่จะสามารถยึดเป็นแนวทางในการดำเนินงานใด ๆ หรือการดำเนินชีวิตของบุคคลได้¹⁸

จำนงค์ ทองประเสริฐ ได้นิยามคำ "ปรัชญา" ไว้ว่า "ปรัชญาคือ
ความคิดเห็นใดที่ยังพิสูจน์ไม่ได้ หรือยังสรุปผลแน่นอนไม่ได้ แต่ถ้าพิสูจน์ได้จนลงตัวแล้ว เรา
ก็จัดว่าเป็นศาสตร์"¹⁹

ภิญโญ สาขร ให้คำนิยามไว้ว่า "ปรัชญา" คือ ศาสตร์ชนิดหนึ่งที่มี
วัตถุประสงค์ที่จะจัดหมวดหมู่หรือแยกความรู้สาขาต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือทำความเข้าใจ
เข้าใจและแปลความหมายข้อเท็จจริงต่าง ๆ อย่างสมบูรณ์แบบ²⁰

อภิรมย์ ณ นคร กล่าวถึงความหมายของปรัชญาไว้ว่า ปรัชญาคือ (ก)
ความรู้ทั้งหมดที่ความหมายว่า การรักความฉลาด (ข) เป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งเริ่มต้น
ด้วยความพิศวง ความสงสัย²¹

แม้จะมีผู้ให้คำนิยามของคำ "ปรัชญา" ไว้ต่าง ๆ กัน แต่ปรัชญาก็ยังคงคุณค่า
ที่นักปรัชญา และนักการศึกษายอมรับร่วมกันอยู่ว่า ปรัชญาเป็นการศึกษาหาความจริง ความรู้
และคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ โดยกระบวนการตั้งคำถาม แสวงหาคำตอบ และนำสู่การตั้งคำถาม
ที่น่าสนใจต่อไป นักปรัชญาจึงมีลักษณะเป็นนักคิด นักวิพากษ์วิจารณ์ค้นหาเหตุผลในเชิง
ตรรกวิทยา เพื่อให้เข้าถึงความจริง ความรู้ และคุณค่าของสรรพสิ่งในโลก

¹⁸George F. Kneller, Introduction to the Philosophy of Education
(New York: John Wiley and Sons, 1971), pp.1-3.

¹⁹จำนงค์ ทองประเสริฐ, ปรัชญาตะวันตกสมัยโบราณ, (กรุงเทพมหานคร:
แพรวพินทยา, 2514), หน้า 2.

²⁰ภิญโญ สาขร, "ปรัชญาการศึกษาไทย," วารสารสภาการศึกษาแห่งชาติ
5(กุมภาพันธ์ 2514): 22.

²¹อภิรมย์ ณ นคร ในกรมสามัญศึกษา, การประชุมวิชาการครั้งที่ 1 (2510)
อ้างใน ศุภร ศรีแสน, "ปรัชญาการศึกษาของเมืองไทยควรเป็นอย่างไร,"
ศึกษาศาสตร์สาร (เวษายน-มิถุนายน 2520): 14.

ความหมายของการศึกษา

1. ความหมายตามนัยแห่งรูปศัพท์

คำว่า "การศึกษา" (Education) ในภาษาอังกฤษมีรากศัพท์มาจากภาษาลาติน 2 คำ ซึ่งมีผู้ให้ความเห็นไว้ต่างกัน คือ เชื่อว่ามาจากคำว่า educare ซึ่งหมายถึง การปลูกฝัง อบรมกับคำว่า educere ซึ่งหมายถึง การให้กำเนิด การทำให้เกิดขึ้น²² รากศัพท์คำแรกซึ่งหมายถึงการอบรมสั่งสอนให้เกิดความเจริญอกงามนั้น เป็นความหมายของการศึกษาที่ยึดถืออยู่ในปัจจุบัน ส่วนคำหลังนั้นถือว่า การศึกษาเป็นเพียงการชักนำให้บุคคลรู้จัก และตระหนักในคุณสมบัติที่มีอยู่ในตัวคนแต่ละคน เพื่อจะได้ใช้ความสามารถที่มีอยู่ตามธรรมชาตินั้นได้เต็มที่²³

ส่วนคำว่า "การศึกษา" ในภาษาไทย เป็นคำที่แผลงมาจาก "ศึกษา" ในภาษาสันสกฤต ซึ่งมาจากรากศัพท์ว่า สฺก มีความหมายว่าสามารถ เมื่อกลายมาเป็นคำว่า ศึกษา มีความหมายถึง (1) การเล่าเรียน การแสวงหาความรู้ (2) ความปรารถนาที่จะเป็นผู้สามารถกระทำการใดสิ่งหนึ่งได้ ความปรารถนาที่จะครอบงำ (prevail) (3) การสอน การฝึก (4) วิชาหนึ่งในหกของเวทวงศ์ สอนการออกเสียงถ้อยคำและกฎของการออกเสียง (euphony) (5) มารยาท (modesty) และความถ่อมตน ส่วนในรูปของบาลี คำว่า ศึกษา มาจากรากศัพท์ว่า สิกฺข มีความหมายว่า ยึดมั่นในวิชา²⁴

2. ความหมายที่มีผู้นิยามไว้

การให้คำนิยามของคำว่า "การศึกษา" นี้ ก็ได้มีนักวิชาการสาขาต่าง ๆ แสดงทัศนะและความเห็นของตนไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้

²² J.M.Price, A Survey of Religious Education (New York: Ronald Press, 1940), p.13

²³ วิจารณ์ ศรีสอาน, "ปรัชญาการศึกษา," หน้า 232.

²⁴ วิจารณ์ เกศวิสิษฐ์, "ปรัชญาการศึกษาของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2520), หน้า 126.

แวน คลีฟ มอร์ริส (Van Cleve Morris) นักปรัชญาได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษา เป็นกระบวนการที่พยายามตั้งใจพัฒนาบุคคลให้เป็นในสิ่งซึ่งถ้าปล่อยให้เขาพัฒนาเองแล้ว เขาจะไม่เป็นเช่นนั้น²⁵

คาร์เตอร์ วี กูด (Carter V. Good) นักการศึกษาได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษาคือผลรวมของกระบวนการทั้งหมดที่บุคคลนำมาพัฒนาความสามารถ ทักษะ และพฤติกรรมต่าง ๆ ที่มีคุณค่าเป็นที่พึงปรารถนาในสังคมที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่²⁶

อัลเฟรด นอร์ธ ไวท์เฮด (Alfred North Whitehead) ได้ให้นิยามของการศึกษาไว้ว่า การศึกษาคือ การแนะแนวทางให้บุคคลได้เข้าใจศิลปะของชีวิต อันหมายถึงความเจริญก้าวหน้าในกิจกรรมต่าง ๆ ที่แสดงออกถึงความมีศักยภาพของสัตว์โลกที่ต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่²⁷

พระราชวรมนี ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษาคือความพยายามแสวงหาจุดมุ่งหมายให้แก่ชีวิต คือความเป็นอยู่อย่างดีที่สุด หรือการมีอิสระภาพ ทั้งอิสระภายนอก อันหมายถึงการหลุดพ้นจากอำนาจครอบงำของสิ่งแวดล้อม และอิสระภายใน คือความหลุดพ้นจากอำนาจของกิเลสตัณหา²⁸

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ได้นิยามความหมายของการศึกษาว่า การศึกษาหมายถึง

²⁵ Van Cleve Morris, Philology and the American School (Boston: Houghton Mifflin Company, 1961), p.18.

²⁶ Carter V. Good, Dictionary of Education, p.145.

²⁷ Alfred North Whitehead, The Aims of Education (New York: MacMillan Publishing, Co., 1929), pp.78-81.

²⁸ พระราชวรมนี, ปรัชญาการศึกษาของไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2518), หน้า 10-13.

1. วิธีการต่าง ๆ ที่ถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และทัศนคติ
2. ทฤษฎีต่าง ๆ ที่พยายามอธิบายหรือให้เหตุผลในการถ่ายทอดนั้น ๆ
3. คุณค่าหรืออุดมคติต่าง ๆ ที่มนุษย์พยายามจะเข้าไปถึงโดยอาศัยความรู้ ทักษะ ทัศนคติ เพราะว่าวิธีการฝึกหรือการถ่ายทอดขึ้นอยู่กับคุณค่าหรืออุดมคติที่ต่องประสงค์ นั้น เป็นผลมันปลาย²⁹

วิทย์ วิศทเวทย์ ไคล่กล่าวถึงความหมายของการศึกษาไว้ว่า

เราลองดูการศึกษาไว้ 2 แห่ง คือ แ่งกว้างกับแ่งแคบ โดยนัยแรก การศึกษาหมายถึง อิทธิพลทุกอย่างที่มีต่อชีวิต บุคลิกภาพและความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ ถูกกำหนดโดยปัจจัย . . . การศึกษาในแ่งนี้ไม่มีวันสิ้นสุด เริ่มตั้งแต่เกิดจนตาย ทุกสิ่งที่หลอมเหลวร่างกาย จิตใจ อารมณ์ ความคิดของมนุษย์ล้วนอยู่ในกระบวนการศึกษา เป็นการศึกษามาจาก ประสบการณ์ทั้งหมดของชีวิต ในแ่งนี้ การศึกษามีโคจำกัดอยู่ในโรงเรียนหรือสถาบัน ทางสังคมประเภทอื่น มิโคจำกัดเป็นระบบ ในแ่งแคบ . . . การศึกษาคือกระบวนการ ที่สังคมถ่ายทอดวัฒนธรรม ความรู้ ความชำนาญ ค่านิยมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีก รุ่นหนึ่ง โดยผ่านโรงเรียนหรือสถาบันสังคมอื่น ๆ เป็นการถ่ายทอดอย่างจงใจมีการ เลือกสรรว่าจะถ่ายทอดอะไร . . . มีการกำหนดแนวทาง มีการจัดตั้งระบบ เป็น กิจลักษณะ ในแ่งนี้การศึกษาเป็นภารกิจของสังคมที่จะบันให้เด็กเป็นไปตามนโยบาย ของสังคม³⁰

เช่นเดียวกับการให้คำนิยามของคำทั่วไป การศึกษาก็มีผู้ให้คำนิยามไว้มากมาย อย่างไม่รู้ก็มิ ว่าการศึกษาจะถูกให้คำนิยามไปอย่างไร เรายังคงพบว่า การศึกษาจะมี ลักษณะสำคัญอยู่ 3 ประการคือ³¹

1. การศึกษาเป็นการ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลให้เบนไปในแนวทาง ที่ปรารถนา
2. การ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนี้ เป็นไปโดยจงใจ โดยมีการกำหนด จุดมุ่งหมาย ซึ่งเป็นสิ่งที่มีคุณค่าสูงสุดไว้
3. การ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนี้ กระทำเป็นระบบ มีกระบวนการอันเหมาะสม และผ่านสถาบันทางสังคมที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ด้านการศึกษา

²⁹สุลักษณ์ ศิวรักษ์, ปรัชญาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช, 2524), หน้า 6.

³⁰วิทย์ วิศทเวทย์, "ปรัชญาการศึกษา," สุปฏิทัศน์ (กรกฎาคม 21): 19-20.

³¹วิจิตร ศรีสอาน, "ปรัชญาการศึกษา," หน้า 233.

ความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญากับการศึกษา

ปรัชญากับการศึกษา มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดต่อกัน เพราะปรัชญานั้นทำให้เรากลับคิดถึงคุณค่า (Values) ของชีวิต และการศึกษาก็ช่วยชี้แนะวิธีการที่พึงได้มาซึ่งคุณค่านั้น ปรัชญาและการศึกษาจึงต้องดำเนินไปพร้อม ๆ กัน ทั้งนี้เพราะ "เมื่อเรามีทัศนะเกี่ยวกับความหมายของการศึกษาในทางใด เราย่อมจะสนับสนุนให้มีการจัดการศึกษาไปในทางนั้น"³² นักการศึกษาเองก็ต้องอาศัยปรัชญาเป็นทิศทางในการจัดการศึกษา และนักปรัชญาเองก็มีความสนใจอย่างยิ่งต่อการศึกษา นักปรัชญาจึงพยายามตั้งคำถามเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อการแสวงหาคำตอบอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ปรัชญากับการศึกษาจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น ดังความคิดเห็นของ ส. ศิวรักษ์ ที่ได้กล่าวไว้ว่า

ปรัชญาทั่วไปอาศัยความรู้จากวิชาแขนงต่าง ๆ มาประกอบแล้วโยงขึ้นเป็นแนวคิดฉันใด ปรัชญาการศึกษา ก็อาศัยข้อเท็จจริงต่าง ๆ ทางการศึกษา เพื่อนำมาประกอบพิจารณาฉันนั้น ด้วยเหตุนี้ ปรัชญาการศึกษาจึงต้องพึ่งปรัชญาทั่วไป เพราะปัญหาพื้นฐานทางการศึกษาคือ ปัญหาในทางปรัชญานั้นเอง โดยนัยนี้ปรัชญาการศึกษาจึงเป็นการนำเอาปรัชญามาประยุกต์ใช้กับการศึกษานั้นเอง³³

นอกจากนี้ วิทย์ วิศทเวทย์ ยังได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญากับการศึกษาไว้ว่า

ปรัชญามีส่วนช่วยนักการศึกษาโดยการกำหนดเป้าหมายหรือการกำหนดสิ่งอันมีค่าสูงสุดในการดำเนินกิจการการศึกษา การศึกษามีไว้เพื่อชีวิต และครูจะคงมีไว้เพื่อชีวิตที่ดี ชีวิตที่ดีที่สุดหรือหาสิ่งปรารถนาที่สุดเป็นอย่างไร นั่นเป็นสิ่งที่นักปรัชญาเสนอคำตอบโดยโยงไปถึงธรรมชาติของมนุษย์ . . . เมื่อใคร่คิดเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้แล้ว จุดหมายของการศึกษาก็จะหลั่งไหลออกมาเอง เมื่อใคร่จุดหมายอันแน่ชัดแล้ว เนื้อหาของหลักสูตรบทพหุของครูในกระบวนการศึกษา บทบาทของโรงเรียนในสังคมก็จะกำหนดได้ชัด เจนขึ้น³⁴

³² ศักดา ปรากฏประธานพร, ปรัชญาการศึกษามับัณฑิตฐาน, หน้า 38.

³³ ส. ศิวรักษ์, ปรัชญาการศึกษา, หน้า 47.

³⁴ วิทย์ วิศทเวทย์, "ปรัชญาการศึกษา," ใน ปรัชญาการศึกษาและปรัชญาการศึกษาของไทย ไพฑูรย์ ลินลารัตน์, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2523), หน้า 33.

เนื่องจากปรัชญาเป็นเรื่องที่กว้างขวางที่สุด และสนใจที่จะให้ความกระจ่างกับทุกสาขาวิชา ดังนั้นเมื่อปรัชญาเข้าไปมีความสัมพันธ์กับสาขาวิชาใด ก็มักเรียกชื่อปรัชญาแตกต่างกันไปตามสาขานั้น เช่น ปรัชญาการเมือง ปรัชญาสังคม เป็นต้น ในทำนองเดียวกัน เมื่อปรัชญาการศึกษาที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด จึงเกิดปรัชญาการศึกษาขึ้น ซึ่งได้เป็นแกนนำในการให้ความกระจ่างชัดกับการจัดการศึกษา จึงมีผู้ให้คำนิยามของปรัชญาการศึกษาต่าง ๆ กัน ดังเช่น

ปรัชญาการศึกษา คือ ทฤษฎีทางการศึกษาที่อาศัยความรู้ทางด้านปรัชญา³⁵

ปรัชญาการศึกษา คือ การค้นหาความเข้าใจในเรื่องการศึกษาทั้งหมด การตีความหมายโดยใช้การสรุปรวบยอด (Concepts) ทัวไปที่จะช่วยแนะทางในการเลือกจุดมุ่งหมายและนโยบายของการศึกษา³⁶

ปรัชญาการศึกษา คือ กิจกรรมที่นักการศึกษาจำเป็นต้องรู้ และเข้าใจอย่างชัดเจน³⁷

ปรัชญาการศึกษา คือ แนวความคิดความพยายามอย่างสูงรอบคอบที่จะใช้สติปัญญาทำให้การศึกษาโดยส่วนรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต²⁸

ปรัชญาการศึกษา คือ ทศนคติ และวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา โดยระบบโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนและบุคลากรที่มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องกับการศึกษายึดเป็นแนวทางปฏิบัติ เพื่อพัฒนานักเรียนหรือให้การศึกษาแก่นักเรียน³⁹

³⁵ John S. Brubacher, Modern Philosophies of Education, pp.20-21

³⁶ George F. Kneller, Introduction to the Philosophy of Education, pp. 1-2.

³⁷ Kingsley Price, Education and Philosophy Thought (Boston: Allyn and Bacon, 1969), p.9.

³⁸ ชนุ แสงศักดิ์, "ปรัชญาและการจัดอาชีวศึกษาในปัจจุบัน," วารสารสภาการศึกษาแห่งชาติ (ธันวาคม 2512): 31.

³⁹ ภิญ โสธร, "ปรัชญาการศึกษาไทย," : 24-25.

จากคำนิยามต่าง ๆ ของปรัชญาการศึกษา อาจสรุปได้ว่า ปรัชญาการศึกษานั้น เป็นปรัชญาประยุกต์คือ ต้องอาศัยความรู้ทางค่านิยมปรัชญามาใช้กับการศึกษา เป็นการนำเอา ความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ในปรัชญามาใช้ให้เกิดประโยชน์ทางการ จัดการศึกษานั้นเอง ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า "ปรัชญาการศึกษา เป็นเสมือนทฤษฎีทั่วไป ของการศึกษา"⁴⁰ ผู้ที่อยู่ในวงการศึกษาก็จำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญา การศึกษาย่างถ่องแท้ เพื่อที่จะสามารถนำมาเป็นแนวทางในการจัดดำเนินการศึกษาให้มี ประสิทธิภาพ ฉะนั้น ปรัชญาการศึกษาจึงเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับการศึกษาและจุดมุ่งหมายของ การศึกษา องค์ประกอบการศึกษา ตลอดจนถึงกระบวนการ เรียนการสอนด้วย การรู้จักนำ คุณค่าของปรัชญาการศึกษามาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินการศึกษา ย่อมทำให้การ ศึกษามีการพัฒนาอยู่เสมอ

ลัทธิทางปรัชญาการศึกษา

นักปรัชญา และนักการศึกษา ได้พยายามสร้างแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ เพื่อที่จะ นำมาใช้ประโยชน์ในการจัดการศึกษาให้มีคุณค่ายิ่งขึ้น เป็นสาเหตุให้เกิดแนวคิดและทฤษฎี ที่แตกต่างกันไปตามความเชื่อของแต่ละกลุ่ม ดังทัศนะของบรรจง จันทรสา⁴¹ ที่ได้กล่าว ไว้ว่า

ระบบแนวคิดทางการศึกษาหรือระบบปรัชญาการศึกษานั้นมีอยู่มากมายหลายระบบ ตาม ลักษณะทางธรรมชาติแห่งแนวความคิดของมนุษย์ทางกติกและเชื่อไม่เหมือนกัน แนว ความคิดของการศึกษาเหล่านี้ อาศัยรากฐานแห่งความเชื่อของทุนตามระบบปรัชญา บริสุทธิ์แต่ละลัทธิ จึงกล่าวได้ว่า ปรัชญาการศึกษาเป็นการแตกกิ่งก้านมาจากรากแก้ว อันใดแก่ ปรัชญาบริสุทธิ์ คืออาศัยพื้นฐานแห่งความคิดแนวทางของปรัชญาบริสุทธิ์นั้นเอง

นอกจากนี้ ปรัชญาการศึกษาระบบหนึ่ง ๆ อาจจะอาศัยแนวความคิดมาจากปรัชญา บริสุทธิ์หลาย ๆ สาขามาผสมผสานกัน เพื่อจะจัดระบบความคิดขึ้นใหม่ให้สมบูรณ์⁴² อย่างไร

⁴⁰ George L. Newsome Jr., "Educational Philosophy and the Educational Philosopher," in What's Philosophy of Education, ed., Christopher J. Lucas (London: Mcmillan, 1969), pp.163-164.

⁴¹ บรรจง จันทรสา , ปรัชญากับการศึกษา, หน้า 236.

⁴² เรื่องเดียวกัน

ก็คือ ปรัชญาการศึกษาได้แตกแยกเป็นหลายลัทธิ โดยแตกหน่อมาจากปรัชญาแม่บทต่าง ๆ กัน แนวกับความเชื่อทางการศึกษา ปรัชญาการศึกษาจึงมีลักษณะร่วมกันบาง แยกต่างกันไปบ้าง ทั้งนี้เพราะ "หลายระบบของปรัชญาการศึกษาอาจจะอาศัยแนวคิดจากปรัชญาบริสุทธิ์สาขาเดียวกันมา เป็นรากฐานของคน ลักษณะ เช่นนี้จึงมีผลให้ปรัชญาการศึกษาหลายระบบ มีแนวคิดที่คล้ายคลึง หรือมีลักษณะที่คาบเกี่ยวกันอยู่ (Overlapping)" ⁴³ แต่ ปรัชญาการศึกษาบางลัทธิก็แตกต่างกันอย่างมาก ทั้งนี้เพราะแตกหน่อมาจากปรัชญาแม่บทที่มีแนวคิดที่แตกต่างกันนั่นเอง

แม้ว่า ปรัชญาการศึกษาจะถูกแบ่งออกเป็นแนวคิดต่าง ๆ กันมากมาย แต่ในการวิจัยครั้งนี้ จะถือแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาที่โชกน้อยอย่างแพร่หลายในวงการการศึกษา 5 ลัทธิ ควบกัน ดังนี้ ⁴⁴

1. ลัทธิสารัตถนิยม (Essentialism)
2. ลัทธินิรันดรนิยม (Perennialism)
3. ลัทธิพัฒนาการนิยม (Progressivism)
4. ลัทธิปฏิรูปนิยม (Reconstructionism)
5. ลัทธิอัตถิภาวนิยม (Existentialism)

ลัทธิสารัตถนิยม (Essentialism)

ความเป็นมา

ลัทธิสารัตถนิยม เป็นปรัชญาการศึกษาแบบอนุรักษนิยมของอเมริกา เกิดขึ้นในอเมริกา เมื่อ ค.ศ. 1930 ⁴⁵ โดยกลุ่มนักปรัชญาและนักการศึกษาไครวมก่อตั้งทฤษฎีการศึกษานี้ขึ้น ผู้นำคนสำคัญของกลุ่มนี้ คือ วิลเลียม ซี แบกเลย์ (William C. Bagley) ซึ่งเคยเป็นศาสตราจารย์วิชาการศึกษา และคณบดีของมหาวิทยาลัยอินเดียนอสส์และโคลัมเบีย

⁴³บรรจง จันทรสา, ปรัชญากับการศึกษา, หน้า 236.

⁴⁴Van Cleve Morris, Philosophy and the American School, pp. 327-340.

⁴⁵George F. Kneller, Introduction to the Philosophy of Education, p. 57.

ในประเทศสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้ก็มีนักการศึกษาสำคัญคนอื่นอีก เช่น เฟรคเคอริค เอสบริค (Frederick S. Breed) ไอแซค แคมเกล (Isacc Kandel) และ เฮอร์แมน ฮอร์น (Herman Horne) เป็นต้น โดยได้ร่วมกันจัดตั้งสมาคมเพื่อเผยแพร่แนวคิดทางสารัตถนิยม ชื่อ คณะกรรมการสารัตถนิยมเพื่อความก้าวหน้าทางการศึกษาของสหรัฐอเมริกา (The Essentialist Cammittee for The Advancement of American Education) ในปี ค.ศ. 1938⁴⁶ ทั้งนี้โดยมีจุดประสงค์ใหญ่ที่จะรณรงค์ต่อต้านแนวคิดของกลุ่มพัฒนาการนิยมซึ่งกำลังเผยแพร่อยู่ในขณะนั้น ดังนั้น "นักสารัตถนิยมจึงเรียกร้องให้ครูกลับมาเข้มงวดต่อการสอนมากขึ้น พร้อมกับกล่าวหาว่านักการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมไปจนถึงอุดมศึกษามุ่งแต่กิจกรรมและความสนใจของผู้เรียน จนลืมพัฒนาสติปัญญาของผู้เรียน นอกจากนี้ นักสารัตถนิยมยังวิจารณ์สถาบันฝึกหัดครูว่าหย่อนยานไปประสิทธิภาพ"⁴⁷

ในระยะแรกเริ่มของลัทธิสารัตถนิยมสามารถชักนำให้บุคคลทั่วไปคลายความและขยายอิทธิพลสู่การศึกษาของประเทศอื่น ๆ แต่ในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ลัทธินี้ได้ลดบทบาทลงเป็นอย่างมาก และเริ่มกลับมาได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายอีกครั้ง หลังสงครามโลกครั้งที่ 2

แนวคิดทางปรัชญา

ลัทธิสารัตถนิยมมีรากฐานมาจากปรัชญาแบบท 2 ฝ่าย คือ จิตนิยม (Idealism) ซึ่งเชื่อว่า จิตเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดในชีวิตมนุษย์ โลกที่มนุษย์อาศัยอยู่นี้เป็นโลกแห่งจิตหรือเป็นนามธรรม ดังนั้นความรู้หรือความจริงจึงเกิดจากการคิด การหยั่งรู้เป็นสิ่งสำคัญ และฝ่ายวัตถุนิยม (Realism) ที่เชื่อว่าวัตถุเป็นสสารที่แท้จริงในตัวเอง ความรู้หรือความจริงจึงเกิด

⁴⁶ Raymond F. Callahan, An Introduction to Education in American Society (New York : Alfred A Knopf, 1901) p. 346 .

⁴⁷ ศักดา ปรากฏประทานพร, ปรัชญาการศึกษามัยพื้นฐาน, หน้า 76 .

มาจากการโต้แย้งหรือมีประสบการณ์กับสิ่งนั้น⁴⁸

แนวคิดทางการศึกษา

บรรจง จันทรสา ได้กล่าวถึงแนวคิดทางการศึกษาของลัทธินิเวศนิยม ไว้ว่า

ลัทธินิเวศนิยมมีความสนใจและความเชื่อในสิ่งที่เป็นสาระสำคัญทั้งหลายอันเป็นแกนกลางของแต่ละสังคมที่จะขาดเสียมิได้ เช่น ความรู้ ทักษะ ทัศนคติ ค่านิยม วัฒนธรรม และอื่น ๆ จึงเห็นว่า สารัตถ์ของสังคมเหล่านี้ควรจะได้รับถ่ายทอดอย่างสูง และถ่ายทอดไปสู่ชนรุ่นหลัง โดยมิให้สูญหายหรือถูกทำลายไป. . . สารัตถ์ของสังคมเป็นสิ่งที่คงทน ถักทอ และได้รับการกลั่นกรองมาแล้ว เป็นมรดกที่สืบทอดมาจากอดีตที่ยาวนาน หากยึดถือและปฏิบัติตามครรลองนี้แล้ว มนุษย์สังคมก็จะอยู่อย่างมีความสุขและมีความมั่นคง⁴⁹

หลักการทางการศึกษาสำคัญ ๆ ของลัทธินิเวศนิยม พอสรุปได้ดังนี้⁵⁰

1. การเรียนนั้นโดยธรรมชาติแล้ว เป็นงานที่หนักและไม่ได้มุ่งหวังให้สามารถนำไปใช้ได้ทันที
2. ครูควรเป็นผู้ที่ริเริ่มทางการศึกษามากกว่านักเรียน
3. หัวใจสำคัญของกระบวนการศึกษา คือ การนำเนื้อหาวิชาที่เลือกสรรแล้วมาเชื่อมโยงให้ประสมกันได้
4. โรงเรียนควรรักษาไว้ซึ่งระเบียบวินัยที่จะช่วยก่อให้เกิดการเรียนรู้ และฝึกฝนทางสติปัญญา

ลัทธินิเวศนิยมได้ถูกนำมาใช้ในการศึกษาค้นคว้าต่าง ๆ ดังนี้

⁴⁸ Arthur K. Ellis, et. al, The Foundations of Education, (Englewood Cliffs, N.J.: Prentice - Hall, 1981), p 85 .

⁴⁹ บรรจง จันทรสา, ปรัชญาการศึกษา, หน้า 237.

⁵⁰ George F. Kneller, Introduction to the Philosophy of Education, pp. 50 - 61 อ้างใน บรรจง จันทรสา ปรัชญาการศึกษา, หน้า 238-239.

การศึกษาและจุดมุ่งหมายของการศึกษา

วิลเลียม ซี แมกเลย์ (William C. Bagley) ผู้นำปรัชญาการศึกษาลัทธิ
สารัตถนิยมได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า "การศึกษาคือการรักษาและสืบทอดวัฒนธรรม
และมรดกทางสังคมให้แก่คนรุ่นใหม่"⁵¹ ดังนั้นจุดมุ่งหมายของการศึกษาตามแนวคิดนี้จึงเน้น
เนื้อหาสาระและความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมของสังคมซึ่งได้รับการพิสูจน์แล้วว่า เป็นสิ่ง
ที่ดีและเหมาะสมจะถ่ายทอดสู่ชนรุ่นหลัง โดยนัยนี้การศึกษาจะต้องมุ่งอบรมและฝึกฝนทางพุทธิ-
ปัญญาแก่ผู้เรียนทุกคน ให้ผู้เรียนมีความเป็นเลิศทางวิชาการ สามารถพัฒนาสติปัญญาถึงขั้นสูง
สุดโดยการฝึกฝนความคิดความจำอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้สามารถจดจำเนื้อหาวิชาต่าง ๆ
นอกจากนี้ยังเน้นให้ผู้เรียนสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีระเบียบและมีความสุข โดยยึดถือ
ระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคม ปฏิบัติตนตามข้อระเบียบวินัยที่กำหนดไว้

องค์ประกอบการศึกษา

ก. หลักสูตร หลักสูตรตามแนวคิดของปรัชญาการศึกษานี้ สืบเนื่องมาจากจุดมุ่ง-
หมายที่ต้องการเน้นค่านี้อาหาระ ดังนั้น หลักสูตรจึงเป็นหลักสูตรเนื้อหาวิชา (Subject
Matter Oriented) เป็นสำคัญ เนื้อหาหลัก ๆ ก็คือ เนื้อหาที่เกี่ยวกับความรู้พื้นฐาน⁵²
นอกจากนี้ยังเน้นความสัมพันธ์ระหว่างวิชาต่าง ๆ ด้วย จัดเป็นหลักสูตรแบบสหสัมพันธ์
(Broad Field Curriculum) ใดเช่นกัน วิชาการในหลักสูตรจะค่อย ๆ เพิ่มความยาก
ขึ้นตามลำดับขั้นที่ผู้เรียนเรียนสูงขึ้นไป เนื้อหาวิชาที่ถือเป็นความรู้พื้นฐาน ได้แก่ ภาษา
ประวัติศาสตร์ คำนวณ และเนื้อหาที่เกี่ยวกับศิลปะ ค่านิยม และวัฒนธรรมของสังคม

51

Arthur K. Ellis, et.al., The Foundations of Education,
p.85.

52

Van Cleve Morris, Philosophy and the American School, p. 339.

ช. ครู การศึกษาในแวนนี้เป็นการถ่ายทอดเนื้อหาสาระที่สำคัญ ตลอดจนการฝึกทักษะที่มีคุณค่าสู่ผู้เรียนทุกคน ดังนั้น ครูจึงถือว่าเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดในการถ่ายทอดความรู้ ครูจึงต้องได้รับการศึกษามาอย่างดี มีความแม่นยำในเนื้อหาวิชา มีบุคลิกที่ดีที่จะเป็นแบบอย่างของนักเรียนได้ อาจจะกล่าวได้ว่า "การศึกษาต้องมาจากครู ครูเป็นผู้ให้และนักเรียนเป็นผู้รับ ครูมีหน้าที่สร้างความสนใจและเป้าหมายในการเรียนให้แก่ผู้เรียน ครูจึงต้องเป็นผู้ที่ได้รับการฝึกฝนมาเป็นอย่างดี และเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่สอน มีความประพฤติดี มีบุคลิกดี สามารถเป็นแบบอย่างและเป็นผู้นำในห้องเรียนได้⁵³ ครูมิใช่มีหน้าที่ถ่ายทอดวิชาเท่านั้น แต่ต้องพยายามปลุกฝังคุณค่าให้เกิดเป็นพฤติกรรมของผู้เรียนด้วย ครูจึงต้องพร้อมบรมสั่งสอนให้ผู้เรียนปฏิบัติตามระเบียบวินัยโดยมีครูเป็นตัวอย่างที่ถูกต้องเสมอ

ค. ผู้เรียน ผู้เรียนเป็นผู้สืบทอดค่านิยมไว้ เพื่อสืบทอดคนรุ่นหลัง ดังนั้น ผู้เรียนจึงเป็นบุคคลสำคัญด้วย ผู้เรียนจะต้องมีความพยายามอย่างหนักในการฝึกฝนความแม่นยำในเนื้อหาวิชา เพื่อที่จะสามารถนำความรู้เหล่านั้นมาคิดแปลงใช้ให้เกิดประโยชน์ในอนาคต ผู้เรียนจึงต้องมีความขยันหมั่นเพียร เชื่อฟังคำอบรมสั่งสอนของครู และปฏิบัติตาม เพื่อที่จะสามารถเป็นผู้ใหญ่ที่ดีมีระเบียบ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

กระบวนการเรียนการสอน

การเรียนการสอน คือหลักสำคัญที่จะให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาอย่างถ่องแท้ ครูจึงอาจใช้วิธีการต่าง ๆ ในการถ่ายทอดความรู้ แต่ที่เน้นการเรียนการสอนแบบบรรยายเป็นหลัก ทั้งนี้เพื่อให้ได้เนื้อหาสาระมาก ๆ และมีความเชื่อว่าเนื้อหาสาระที่ได้คัดเลือกแล้วเป็นสิ่งที่มีคุณค่า การเรียนการสอนจะอาศัยหนังสือ ตำราต่าง ๆ เป็นสื่อการสอน การถามตอบ

53

Oliver S.I. Kenberry, American Education Foundation : An Introduction (Columbus, Ohio : Bell and Howell Company, 1974) p.212.

เพื่อทบทวนความเข้าใจในเนื้อหาวิชา ดังนั้น ผู้เรียนต้องเป็นผู้ที่มีความเพียรพยายามอย่างหนักและจดจำวิชาการศึกษาต่าง ๆ ให้ดี ส่วนครูจะต้องเป็นผู้ที่มีความรัก มีความสามารถในการถ่ายทอดวิชา และมีความสามารถในการชักนำให้ผู้เรียนรู้อะไรในสิ่งที่มีความหมายและมีคุณค่า นอกจากนี้ การเรียนการสอนในเวลานี้ยังเน้นการสร้างผู้นำในกลุ่มด้วย กล่าวคือ ผู้นำของกลุ่มคือผู้ที่เก่ง มีความสามารถในการจดจำเนื้อหาได้ดี มีความประพฤติดี มีระเบียบวินัย

ลัทธินิรันดรนิยม (Perennialism)

ความเป็นมา

ลัทธินิรันดรนิยมมีรากฐานมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ แต่เพิ่งได้รับการรื้อฟื้นและจัดระบบใหม่ โดยนักการศึกษา 2 คน คือ โรเบิร์ต เอ็ม ฮัทชินส์ (Robert M. Hutchins) และมอร์ติเมอร์ เจ แอดเลอร์ (Mortimer J. Adler) ใน ค.ศ. 1929⁵⁴ ลัทธินี้เกิดขึ้นเนื่องจาก นักศึกษากลุ่มหนึ่งไม่พอใจกับความก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งทำให้เศรษฐกิจและอุตสาหกรรมเจริญรุดหน้าอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดความวุ่นวายในสังคม โดยเฉพาะสังคมอุตสาหกรรม ซึ่งเกิดการแก่งแย่งแข่งขันเอาเปรียบกันอย่างไร้ศีลธรรม ทำให้สูญเสียซึ่งความดีงามและคุณค่าแห่งวัฒนธรรม และจิตใจของมนุษย์ก็เสื่อมทรามลง จนอาจกล่าวได้ว่า มนุษย์เริ่มสูญเสียความเป็นมนุษย์ นักนิรันดรนิยมจึงคัดค้านอย่างรุนแรงกับรูปแบบของสังคมในปัจจุบันที่พึ่งวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จึงได้เสนอความเห็นที่เห็นว่า มนุษย์ควรกลับไปดำเนินชีวิตตามแบบอย่างอารยธรรมในสมัยกลาง คือระหว่างศตวรรษที่ 13-15 ซึ่งเป็นแนวทางที่ดีงาม สมควรนำกลับมาเป็นแนวทางในการศึกษาของคนในศตวรรษที่ 20 นักนิรันดรนิยม จึงเสนอ "ให้กลับไปยึดถือความเชื่อเกี่ยวกับศีลธรรม ความรู้ ค่านิยม และวัฒนธรรมตามแบบสมัยกลางปรัชญาจึงเปรียบเสมือนหนทางที่ถอยกลับไปสู่วัฒนธรรมที่ดีงามในอดีต"⁵⁵

⁵⁴ ศุภร ศรีแสน, ปรัชญาและแนวคิดทางการศึกษา (มหาสารคาม : อภิชชาติการพิมพ์, 2522), หน้า 93 .

⁵⁵ Theodore Brameld, Philosophy of Education in Cultural Perspective, (New York : Dryden Press, 1958), p. 287 .

นักปรัชญาในแวนนี้แยกได้เป็น 2 กลุ่ม ตามแนวคิดเชิงทฤษฎี คือ นักปรัชญาที่ยึดเอาเพลโตและอริสโตเติลเป็นแนวทาง โค้ชชื่อว่า กลุ่มเหตุผลนิยม ประกอบด้วย โรเบิร์ต เอ็ม ฮัทชินส์ (Robert M. Hutchins) มอร์ติเมอร์ แอดเลอร์ (Mortimer Adler) และเซอร์ริชาร์ด ลิวิงสโตน (Sir Richard Livingstone) กับกลุ่มโทมัสนิยมใหม่ ได้แก่ จาก มาร์แตง (Jaques Maritain) อีเตียน กิลซอง (Etienne Gilson) ทั้งสองกลุ่มจะต่างกันที่กลุ่มเหตุผลนิยมไม่อิงเทววิทยา ส่วนกลุ่มโทมัสนิยมใหม่จะอิงเทววิทยา แต่ทั้งคู่จะมีลักษณะร่วมกันโดยพื้นฐาน⁵⁶

แนวคิดทางปรัชญา

นิรันตรนิยมมีแนวคิดมาจากปรัชญาจิตนิยม (Idealism) ของเพลโต ที่มีความเชื่อว่าความจริงเป็นสิ่งที่แน่นอนไม่เปลี่ยนแปลง กับปรัชญาลัทธิสัจนิยมเหตุผล (Rational Realism) ของอริสโตเติล และจากปรัชญาของ เซนต์ โทมัส อโควนัส (St. Thomas Aquinas) ซึ่งนำเอาความคิดของอริสโตเติลมาประสานเข้ากับเทววิทยาแบบคริสต์ศาสนา⁵⁷

แนวคิดทางการศึกษา

รศนา คัมบนต์เก็ท ไก่กล่าวถึงแนวคิดการศึกษาของลัทธินิรันตรนิยม ไว้ว่า

นิรันตรนิยมเห็นว่าการศึกษานั้นเป็นการเตรียมตัวเพื่อชีวิต ภารกิจสำคัญของการศึกษาก็คือปลูกฝังคน ให้คนไหนเป็นคนโดยสมบูรณ์ ดังนั้น จุดมุ่งหมายและทิศทางการศึกษาของมนุษย์จะเป็นอย่างไรก็ขึ้นอยู่กับความเข้าใจในธรรมชาติพื้นฐานของมนุษย์ ความคิดในเรื่องธรรมชาติของมนุษย์นี้ นิรันตรนิยมทั้งสองกลุ่มต่างก็ได้รับอิทธิพลจากความคิดของอริสโตเติล . . . สำหรับอริสโตเติลแล้ว ทุกสิ่งในโลกมีศักยภาพตามธรรมชาติแฝงอยู่ในสิ่งนั้น และเป็นตัวกำหนดวิถีของการแปรสภาพของสิ่งนั้น ทำให้สิ่งนั้นเป็นตัวเองขึ้นมา และไม่เหมือนกับสิ่งอื่น เท่ากับว่าทุกสิ่งมีจุดหมายสำหรับตัวเองอยู่ในตัว . . . การเปลี่ยนแปลงของทุกสิ่งมีจุดหมายปลายทาง และจุดหมายปลายทางก็แฝงอยู่ในธรรมชาติของสิ่งนั้น ๆ แล้ว การเปลี่ยนแปลงเป็นเพียงทางเดินจากสภาพแฝงมาสู่สภาพจริง⁵⁸

56

G. Max Wingo, Philosophy of Education (New Delhi : Starling Publishers Private Limited, 1974), p. 239.

57

Oliver S.I. Kenberry, American Education Foundation : An Introduction, p. 212.

58

รศนา คัมบนต์เก็ท, "นิรันตรนิยม", เอกสารประกอบการบรรยาย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, (อัสสาเนา), หน้า 4-5

ฉะนั้น หลักการขั้นพื้นฐานของลัทธินิรันดรนิยม จึงพอสรุปได้ 6 ประการ ดังนี้

1. แม้ในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันออกไป แต่ธรรมชาติของมนุษย์ย่อมจะเหมือนกันในทุกแห่งหน เพราะฉะนั้น การศึกษาจึงควรจะเป็นแบบอย่างเดียวกันสำหรับทุก ๆ คน

2. ความมีเหตุผล (Rationality) เป็นลักษณะสูงสุดของมนุษย์ ดังนั้น มนุษย์จึงต้องใช้ความมีเหตุผลเป็นเครื่องคอยควบคุมสัญชาตญาณตามธรรมชาติอันเป็นอำนาจฝ่ายต่ำของตน เพื่อจะได้บรรลุถึงจุดหมายแห่งชีวิตที่ไ้เลือกสรรแล้ว

3. หน้าที่ของการศึกษา คือ การแสวงหาและการนำมาซึ่งความจริงอันเป็นนิรันดร (Eternal Truth)

4. การศึกษามีใช่การเลียนแบบอย่างของชีวิต แต่เป็นการเตรียมตัวเพื่อชีวิต

5. นักเรียนควรจะได้เรียนรู้วิชาพื้นฐานบางวิชาเพื่อจะให้เข้าใจและคุ้นเคยกับสิ่งที่คงทนถาวรของโลก

6. นักเรียนควรจะได้ศึกษางานนิพนธ์ที่สำคัญทางวรรณคดี ประวัติศาสตร์ และวิทยาศาสตร์⁵⁹

ลัทธินิรันดรนิยมได้ถูกนำมาใช้ในการศึกษาค้นคว้าต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาและจุดหมายของการศึกษา

โรเบิร์ต เอ็ม ฮัทชินส์ (Robert M. Hutchins) ผู้นำทางปรัชญาการศึกษา นิรันดรนิยมได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษาหมายถึงการสอน การสอนหมายถึงความรู้ ความรู้คือ ความจริง ความจริงย่อมเหมือนกันทุกอย่าง เพราะฉะนั้นการศึกษาก็ย่อมจะเหมือนกันทุกแห่ง และการศึกษาก็คือการเตรียมตัวผู้เยาว์เพื่อชีวิตในอนาคต⁶⁰

รัตนา คันบุนเต็ก ได้กล่าวถึงจุดหมายของการศึกษาของลัทธินิรันดรนิยมไว้ว่า

⁵⁹ George F. Kneller, Introduction to Philosophy, p. 42, อ้างใน บรรจง จันทรสา, ปรัชญากับการศึกษา, หน้า 242-243.

⁶⁰ Arthur K. Ellis, et. al., The Foundations of Education, pp. 87-85.

ภารกิจหลักของการศึกษาอยู่ที่จะต้องปรุงแต่งคนให้เป็นคนโดยสมบูรณ์ด้วยการช่วย
ให้แต่ละบุคคลตระหนักถึงธรรมชาติอันแท้จริงที่แฝงอยู่ในคน และทำให้เป็นความจริง
ขึ้น , เท้ากับว่าการศึกษาคือกระบวนการพัฒนาพลังธรรมชาติในตัวมนุษย์นั่นเอง . . .
จุดมุ่งหมายสูงสุดของการศึกษาจึงเป็นสากล ตลอดจนวิถีทางไปสู่จุดมุ่งหมายก็จะคงเป็น
สากลด้วย , คือ , เหมือนกันสำหรับทุกคนในทุกกาลและสถานภาพ จุดมุ่งหมายของการ
ศึกษาจะไม่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาหรือวัฒนธรรม หรือสิ่งแวดล้อมใด ๆ . . .
จุดมุ่งหมายการศึกษาของนิรันดรนิยมแยกออกได้เป็นสอง คานคือ คานพุทธิปัญญาและคาน
ศีลธรรม ในคานพุทธิปัญญานั้น เป็นจุดมุ่งหมายหลักของสถานศึกษาในอันที่จะช่วยให้ผู้เรียน
พัฒนาพลังธรรมชาติคานเหตุผลที่แฝงอยู่ในคนในห้วงอวกาศสถานะสมบูรณ์ในคานศีลธรรมนั้น
สถานศึกษามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการปลูกฝังความดีทางศีลธรรมด้วย แต่ครอบครัว ชุมชน
และวัด ต้องรับภาระในเบื้องต้นที่จะปลูกฝังคุณค่าทางจริยธรรมนี้⁶¹

ดังนั้น การศึกษาจึงเป็นกระบวนการที่จะพัฒนาคุณธรรมทางพุทธิปัญญาให้แก่ผู้เรียน
และมีกิจกรรมทางศีลธรรมจรรยาให้เป็นนิสัย ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนตระหนักถึงคุณค่าและความดีงาม
ของศีลธรรม

องค์ประกอบการศึกษา

ก. หลักสูตร เนื่องจากจุดมุ่งหมายสูงสุดของปรัชญาการศึกษาสมัยใหม่เป็นสากล ดังนั้น
การจัดหลักสูตรก็ควรเป็นสากลด้วย คือ เหมือนกันทุกแห่งไม่เปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา โดยมี
เป้าหมายจะให้ผู้เรียนรู้จักใช้สติปัญญาเหตุผล มีความคิดอ่านอย่างกว้างขวาง คือความพยายาม
ที่จะนำพลังธรรมชาติที่แฝงอยู่ในตัวบุคคลออกมาใช้

ไพฑูริย์ สีนลารัตน์ ได้กล่าวถึงลักษณะของหลักสูตรของสมัยนิรันดรนิยมไว้ดังนี้

หลักสูตรตามแนวทางของปรัชญาสาขานี้ก็คือ หลักสูตรที่เรียกกันว่า หลักสูตรศิลปศาสตร์
(Liberal Arts Curriculum) . . . ศิลปศาสตร์โดยทั่วไปจะแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ
ศิลปทางภาษา (Literary Arts) หรือเรียกตามศัพท์เดิมว่า ตริวม (Trivium) ซึ่ง
ประกอบไปด้วยไวยากรณ์ วาทุศิลป์และตรรกศาสตร์ ซึ่งเป็นเรื่องของการเขียน การพูด และ
การใช้เหตุผลนั่นเอง อีกกลุ่มหนึ่งคือ ศิลปะทางคำนวณ (Mathematical Arts) หรือเรียก
ตามศัพท์ว่า จควรต (Quadrivium) ซึ่งประกอบไปด้วยเลขคณิต เรขาคณิต คาราศาสตร์
และดนตรี วิชาศิลปศาสตร์เหล่านี้มุ่งที่การพัฒนาสติปัญญา (Intellectual Development)
ของผู้เรียนเป็นหลักสำคัญ⁶²

⁶¹ รัตนา คันบนเต็ก, "นิรันดรนิยม", หน้า 7-8

⁶² ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 72-73

ทั้งนี้ โดยมีความเชื่อว่า วิชาทางศิลปศาสตร์มุ่งให้สร้างสรรค์ทางปัญญาแก่มนุษย์ ทำให้คนเป็นคนโดยสมบูรณ์ และสนับสนุนให้ผู้เรียนมีอิสระในด้านความคิด เพื่อพัฒนาพลังธรรมชาติที่แฝงอยู่ในตัวให้เจริญงอกงามเต็มที่

ข. ครู จาก มารีแตง (Jacques Maritain) นักนิรันตรนิยมคนสำคัญคนหนึ่งได้กล่าวว่า "การศึกษาใดที่ถือเอาครูเป็นหลักสำคัญนั้น บิดเบือนธรรมชาติอันแท้จริงของงานการศึกษาโดยแท้"⁶³ การกระทำของครูจึงเป็นเพียงสื่อกลางในกระบวนการเรียนรู้เท่านั้น ครูเป็นเพียงผู้เสนอความรู้ความคิด คือ เป็นผู้นำทางสติปัญญา เพื่อสร้างบรรยากาศในการเรียน และกระตุ้นเร้าให้ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมทางปัญญา ครูเป็นผู้เนื้อหาวิชาในฐานะที่ได้ศึกษามาก่อน จึงสามารถนำทางและเป็นที่พักของผู้เรียนได้ แต่ครูต้องมีความตระหนักว่า ผู้เรียนโดยธรรมชาติมีความใคร่รู้ มีศักยภาพแฝงอยู่ในตัว ผู้เรียนย่อมต้องการรับโอกาสจากครูให้สามารถพัฒนาพลังธรรมชาติที่แฝงอยู่ให้ปรากฏออกมา ครูจึงต้องเป็นผู้ที่เปิดโอกาสและคอยแนะนำนักเรียนอยู่เสมอ

ค. ผู้เรียน นิรันตรนิยมเชื่อว่า "ผู้เรียนเป็นผู้มีเหตุผล มีจิตใจบริสุทธิ์ มีความโน้มเอียงไปในทางที่ดีงาม มีสติปัญญา และมีศักยภาพอยู่ในตัวเอง"⁶⁴ การที่ผู้เรียนจะสามารถพัฒนาความคิดด้านเหตุผลของตนเองนั้น ผู้เรียนจึงต้องหมั่นฝึกฝนการใช้ปัญญาอยู่เสมอ เพื่อให้พลังแฝงในตัวเองถูกนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งนี้โดยการแนะนำและกระตุ้นเร้าจากครู ผู้เรียนจะฝึกฝนการใช้สติปัญญาโดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับครูและผู้เรียนคนอื่น ๆ อยู่เสมอ ผู้เรียนจึงต้องกล้าแสดงออกในด้านความคิด ซึ่งประกอบไปด้วยเหตุผลอันดีงาม และพร้อมที่จะเปิดใจรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

กระบวนการเรียนการสอน

นิรันตรนิยม เชื่อว่า มนุษย์มีความใคร่รู้ มีความสามารถที่จะคิดและใช้เหตุผลโดยอาศัยศักยภาพที่แฝงอยู่ในตัวบุคคลเป็นทุนเดิม ฉะนั้น กระบวนการเรียนการสอนจึงต้องเป็นเสมือนศิลปะที่จะคอยกระตุ้นและชี้แนะให้ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมทางปัญญาอยู่เสมอ การเรียนการสอน

⁶³ Jacques Maritain, Education at the Crossroads (New Haven : Yale University Press, 1943), p. 32 .

⁶⁴ กิติมา ปรีดีคิลก, ปรัชญาการศึกษาเล่ม 1, หน้า 76 .

สอนจึงต้องเน้นสมรรถภาพในการคิดอย่างมีเหตุผลและส่งเสริมการแสดงออก ดังนั้น วิธีการสอนแบบอภิปราย โดยมีครูผู้สอนเป็นผู้นำการอภิปราย หรือช่วยตั้งประเด็นปัญหา จะเป็นวิธีสอนที่ช่วยกระตุ้นเร้าให้ผู้เรียนใช้ความคิด และใช้สติปัญญาอย่างสม่ำเสมอ ครูและนักเรียนจะร่วมกันอภิปรายภายใต้ความเชื่อในเรื่องคุณงามความดีและหลักเหตุผล ปรัชญาลัทธินี้จึงเน้นเหตุผลและสติปัญญาเป็นหลักสำคัญ

ลัทธิพัฒนาการนิยม (Progressivism)

ความเป็นมา

ปรัชญาการศึกษาลัทธิพัฒนาการนิยม เพิ่งจะมีการก่อตั้งขึ้นในต้นศตวรรษที่ 20 นั้นเอง (ราว ๆ ค.ศ. 1920) นับว่าเป็นปรัชญาการศึกษาที่มีการนำเอาไปใช้อย่างแพร่หลายที่สุดในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวงการศึกษาของสหรัฐอเมริกา ซึ่งแนวทางการจัดการศึกษาคามทฤษฎีนี้ส่วนใหญ่ก็ได้นำมาจากแนวคิดของ John Dewey⁶⁵

ผู้ริเริ่มลัทธินี้เป็นคนแรกก็คือ ฟรานซิส คัมบลิว ปาร์คเกอร์ (Francis W. Parker) ซึ่งเสนอให้มีการปฏิรูปโรงเรียนมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1870 แต่ยังไม่เป็นที่ยอมรับกันในขณะนั้น ต่อมา จอห์น ดีวอี้ (John Dewey) ได้นำแนวคิดนี้มาขยายต่อโดยประยุกต์แนวคิดของปรัชญาปฏิบัตินิยม (Pragmatism) เข้าไป จึงได้เกิดเป็นปรัชญาการศึกษาลัทธิพัฒนาการนิยมขึ้น และดีวอี้ก็ได้เริ่มงานเขียนชิ้นแรก คือ School of Tomorrow ซึ่งตีพิมพ์ใน ค.ศ. 1915 ปรากฏว่า ได้รับความนิยมและมีผู้สนับสนุนแนวคิดคามลัทธินี้มาก จึงได้จัดตั้งสมาคมการศึกษาแบบพัฒนาการ (Progressive Education Association) ขึ้นในปี ค.ศ. 1919 โดยกลุ่มนักการศึกษาที่มีชื่อเสียงคือ วิลเลียม เอช คิลแพททริก (William H. Kilpatrick) จอร์จ เคานท์ส (George Counts) และฮาโรลด์ รุกก์ (Harold Rugg) เป็นต้น แม้ว่าดีวอี้จะไ้ประสบความสำเร็จอย่างสูงในปรัชญาการศึกษาลัทธินี้ แต่ "เขาก็ยกย่องให้ปาร์คเกอร์เป็นบิดาแห่งปรัชญาการศึกษาลัทธิพัฒนาการนิยมนี้"⁶⁶

⁶⁵ บรรจง จันทรสา, ปรัชญาการศึกษา, หน้า 244 .

⁶⁶ Danniell Tanner, and Lalaurel Tanner, Curriculum Development

(New York : Macmillan Publishing, Co., 1975), p. 171 .

นักศึกษาในขบวนการพัฒนาการต้องการปฏิรูปสังคมอเมริกาใหม่ ให้เป็นสังคมที่สมาชิกของสังคมร่วมมือกันสร้างสรรค์ความเจริญโดยไม่เอาศักดิ์เอาเปรียบกัน และมีเป้าหมายที่จะรณรงค์เพื่อการศึกษาที่เป็นประชาธิปไตยและเพื่อขำรงค์ศักดิ์ศรีของมนุษย์ไว้

กลุ่มพัฒนาการนิยมนี้ต่อต้านความคิดทฤษฎีทางสังคมของชาร์ลส์ คาร์วิน (Charles Darwin 1809 - 1882) ซึ่งเชื่อว่า "มนุษย์เหมือนกับสิ่งมีชีวิตทั้งหลายที่ต้องต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของคนในสังคม มนุษย์อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของการคัดเลือกโดยธรรมชาติ จึงต้องพยายามปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมทางสังคมให้ดีที่สุด"⁶⁷ แต่กลุ่มนี้กลับมองเห็นว่า "แท้ที่จริงมนุษย์เป็นผู้มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี มีสิทธิที่จะแสวงหาความสุข เสรีภาพ รวมทั้งสิทธิในการป้องกันชีวิตและทรัพย์สินตน ถ้าปฏิรูปโรงเรียนและระบบการศึกษาเสียใหม่แล้ว เกียรติและศักดิ์ศรีของมนุษย์ก็จะได้รับการขำรงค์รักษา"⁶⁸ การศึกษาจะต้องเป็นเครื่องมือในการนำความยุติธรรมมาสู่สังคม นักการศึกษากลุ่มนี้จึงได้จัดทำ "หลักสูตรการศึกษาเพื่อชีวิต" (The Life - Centered Curriculum) ขึ้นไว้ในโรงเรียนต่าง ๆ ซึ่งทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวางในสหรัฐอเมริกา เกิดความขัดแย้งกันระหว่างนักการศึกษาที่นิยมลัทธิสารัตถนิยมกับนักการศึกษาที่นิยมลัทธิพัฒนาการนิยม จนกระทั่งเมื่อรัสเซียได้ส่งสปุตนิกดาวเทียมดวงแรกขึ้นสู่อวกาศเป็นผลสำเร็จในปี ค.ศ. 1957 ลัทธิสารัตถนิยมจึงได้รับความนิยมจากประชาชน เป็นผลให้ลัทธิพัฒนาการนิยมถูกโจมตีอย่างรุนแรงว่าเป็นต้นเหตุทำให้อเมริกาถลำหลังโซเวียตด้านความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี สมาคมการศึกษาแบบพัฒนาการจึงได้เลิกยุบไป เนื่องจากประชาชนเสื่อมความนิยม แต่หลังจากภาวะแห่งความกลัวผันผ่านไป ปรัชญาการศึกษาลัทธินี้ก็กลับมาเป็นที่นิยมในการจัดระบบการศึกษาในอเมริกา และประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก

⁶⁷ Thorsten Veblen, The Theory of The Leisure Class (New York : Macmillan, 1902), p. 188.

⁶⁸ ศักดา ปรารังค์ประทานพร, ปรัชญาการศึกษามับพื้นฐาน, หน้า 55.

แนวคิดทางปรัชญา

นักพัฒนาการนิยามหลายท่านมีความเห็นด้วยกับความคิดของ จัง จาค รุสโซ ที่ว่า มนุษย์เป็นคนดีโดยธรรมชาติ ไม่มีความเลวร้ายหรือบาปติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิด ความไม่ดีไม่งามทั้งหลายนั้นไม่ใคร่เกิดมาพร้อมกับความเป็นมนุษย์แต่อย่างใด มันเป็นเรื่องที่มนุษย์ใคร่รับจากสิ่งแวดล้อมทางหาก โดยเฉพาอย่างยิ่งมนุษย์ใคร่รับสิ่งเลวร้ายจากสังคม . . . การขจัดความชั่วร้ายนี้ไต่ถึงของปฏิรูปสังคมเสียใหม่"⁶⁹ นับว่า รุสโซ เป็นผู้ริเริ่มแนวคิดแบบพัฒนาการนิยามนี้

ลัทธิพัฒนาการนิยามเป็นปรัชญาการศึกษาที่มีพื้นฐานมาจากปรัชญาปฏิบัตินิยม (Pragmatism) ความคิด ความเชื่อจึงมีลักษณะสอดคล้องกับลัทธิปฏิบัตินิยมอยู่มาก ดังที่บรรจง จันทรสา ไต่ถว้ถึงความเชื่อของลัทธิพัฒนาการนิยามไว้ว่า

ความเป็นจริงไม่ใช่สิ่งที่รอการค้นพบ แต่เป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องคิดและสร้างขึ้น . . . ความจริงนั้นเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโลกหรือสิ่งแวดล้อม ซึ่งเหล่านี้รวมเรียกกันวาประสบการณ์ แต่ประสบการณ์ความหมายของปฏิบัตินิยม . . . มีความหมายรวมถึงทุกสิ่งที่มีมนุษย์กระทำ คิด และรู้สึก รวมถึง (1) ความคิดใคร่ครวญ (2) การลงมือกระทำ (3) ผลที่ตามมา (4) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวผู้กระทำ และ (5) การเรียนรู้อย่างถ่องแท้ในสิ่งนั้น ๆ⁷⁰

นั่นคือ ลัทธิพัฒนาการนิยามมีความเชื่อเรื่องความจริงที่ได้จากประสบการณ์ ซึ่งจะเป็แหล่งความรู้ที่ท้ใหม่มนุษย์เกิดการเรีียนรู้โดยตรง และเชื่อว่าคุณค่าและค่านิยมต่าง ๆ ไม่ใช่สิ่งตายตัว แต่จะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย ตามสภาพความแตกต่างของบุคคล และตามสภาพสังคมที่อยู่ล้อมรอบ

แนวคิดทางการศึกษา

ปรัชญาการศึกษาลัทธินี้เกิดขึ้นเนื่องจากนักการศึกษาคนหนึ่งไม่เห็นด้วยกับระบบการศึกษาที่เป็นอยู่ในขณะนั้น ลัทธิพัฒนาการนิยามจึงต่อต้านแนวคิดและวิธีการศึกษาที่เน้นแต่เนื้อหาสนใจในการท่องจำ คัดขาดโรงเรียนจากสังคม ไม่คำนึงถึงความสนใจของผู้เรียน พัฒนาผู้เรียนค่านิยมที่ถูกต้องเท่านั้น⁷¹

⁶⁹ คักคา ปรางค์ประทานพร, ปรัชญาการศึกษาฉบับพื้นฐาน, หน้า 54

⁷⁰ บรรจง จันทรสา, ปรัชญาการศึกษา, หน้า 81.

⁷¹ G.Max Wingo, Philosophies of Education : An Introduction (Lexington, Mass : D.C.Heat and Co., 1974), p.152.

บรรจง จันทรสา ไต่กล่าวถึงความเชื่อของลัทธิพัฒนาการนิยม ไว้ว่า

ปรัชญาลัทธินี้มีความเชื่อว่า สาระสำคัญและภาวะความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลายนั้น มีโคคงที่หรือหยุดนิ่ง หากแต่จะเปลี่ยนแปลงสภาพไปตามกาลเวลาและสิ่งแวดล้อม องค์ประกอบที่มีอิทธิพลสูงสุดในการกำหนดรูปแบบของวัฒนธรรมและสังคมนั้นมีไซคานิยม หรือจารีตประเพณีดั้งเดิม หากแต่เป็นเทคโนโลยี การค้นคว้าทดลองและประสบการณ์ของมนุษย์ที่ใคร่รับมาจากการที่โคเห็นประจักษ์และรับรูมาจากโลกแห่งความเป็นจริง⁷²

ทฤษฎีการศึกษาตามแนวคิดลัทธินี้ พอจะสรุปได้ดังนี้

1. การศึกษาคือชีวิต ไม่ใช่เป็นการเตรียมตัวเพื่อชีวิต
2. การเรียนควรจะเรียนในสิ่งที่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับความสนใจของเด็ก
3. การเรียนโดยวิธีแก้ปัญหาอย่อมจะมีความสำคัญกว่าการเรียนโดยวิธีท่องจำเนื้อหาวิชา
4. บทบาทของครูนั้นไม่ใช่เป็นผู้บงการ หรือออกคำสั่ง แต่จะทำหน้าที่ในการให้คำแนะนำและคำปรึกษา
5. โรงเรียนควรส่งเสริมให้เด็กเกิดความร่วมมือ ไม่ใช่ส่งเสริมให้เกิดการแข่งขัน
6. วิธีทางแบบประชาธิปไตยเท่านั้นที่จะส่งเสริมให้เกิดมีความสัมพันธ์กันทางความคิดและบุคลิกภาพอย่างเสรี ซึ่งสิ่งนี้เองคือลักษณะที่จำเป็นสำหรับพัฒนาการที่ถูกต้อง

ลัทธิพัฒนาการนิยมได้ถูกนำมาใช้ในการศึกษาค้นคว้าต่าง ๆ ดังนี้

⁷²บรรจง จันทรสา, ปรัชญาการศึกษา, หน้า 244.

⁷³George F. Kneller, Introduction to Philosophy of Education, pp.48-53 อางใน บรรจง จันทรสา, ปรัชญาการศึกษา, หน้า 244 - 246.

การศึกษาและจุดมุ่งหมายของการศึกษา

จอห์น ดีวอี้ (John Dewey) ผู้นำปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า "การศึกษาคือชีวิตในปัจจุบัน ไม่ใช่การเตรียมตัวเพื่อชีวิตในอนาคต การศึกษาคือประสบการณ์และประสบการณ์ทางการศึกษาดังกล่าวควรจะสามารถช่วยให้ผู้เรียนสามารถมองเห็นโลกบางด้านในความหมายใหม่ได้"⁷⁴ การศึกษาคามแนวนี้นี้จึงไม่มีจุดมุ่งหมายตายตัว แต่จุดมุ่งหมายของการศึกษาจะมีความยืดหยุ่นไปตามความแตกต่างของสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม และตัวผู้เรียนด้วย ทั้งนี้โดยมีจุดมุ่งหมายจะให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์ตามความสนใจและความถนัดของผู้เรียนเอง การศึกษาในแนวนี้นี้จะต้องส่งเสริมผู้เรียนให้เกิดความรู้สึก ความคิด และลงมือปฏิบัติจริง เพื่อให้ประสบการณ์หนึ่งเป็นความรู้สู่ประสบการณ์ใหม่ต่าง ๆ ไปอย่างไม่สิ้นสุด ทั้งนี้เพราะเชื่อว่า สังคมมีการเปลี่ยนแปลง ผู้เรียนก็ต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอได้ ความรู้ที่แท้จริงที่จะเกิดกับตัวผู้เรียนคือ ความสามารถที่จะเลือกและตัดสินใจได้อย่างถูกต้องในสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งจะถือว่าเป็นประสบการณ์หนึ่งที่จะนำสู่การเผชิญหน้ากับประสบการณ์ใหม่นั้นเอง

องค์ประกอบการศึกษา

ก. หลักสูตร หลักสูตรจะไม่มีกำหนดตายตัว แต่จะสามารถดัดแปลงให้เข้ากับ ความสนใจและความถนัดของผู้เรียน หลักสูตรจะต้องเน้นการดำรงชีวิตในสังคม และมีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เข้าร่วมในประสบการณ์ต่าง ๆ หลักสูตรจึงเป็นหลักสูตรแบบประสบการณ์ (Experience Curriculum) หรือหลักสูตรแบบกิจกรรม (Activity Curriculum) ซึ่งเน้นวิชาที่ส่งเสริมประสบการณ์ทางสังคมเป็นสำคัญ อันได้แก่วิชาวิทยาศาสตร์ ซึ่งจะเป็นเครื่องมือให้มนุษย์ค้นหาความจริงเกี่ยวกับการดำรงชีวิตในสังคม วิชาประวัติศาสตร์ เป็นวิชาที่บันทึกถึงชีวิตในสังคมในอดีตของมนุษย์ วิชาวรรณคดีช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ทางสังคมทางอ้อม รวมทั้งทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ด้วย "วิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ก็ถือว่าสำคัญ แต่เป็นความสำคัญทางวิธีการ"⁷⁵ วิชาต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนค้นพบและแก้ปัญหาด้วยตนเองในขณะที่มีกิจกรรมในชั้นเรียน

⁷⁴ Arthur K. Ellis, et. al., The Foundations of Education, p. 85 .

⁷⁵ ไพฑูรย์ สินลารัตน์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 83 .

ข. ครู ครูเป็นผู้มีอิทธิพลต่อความเจริญงอกงามของผู้เรียน ไม่ใช่ด้วยวิธีการ
ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียน แต่ด้วยการควบคุมสิ่งแวดล้อมให้ผู้เรียนได้เพิ่มพูนปัญญาในการ
ดำเนินชีวิต และในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม⁷⁶ ครูจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้
มีบุคลิกดี มีความเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคลและมีหน้าที่คอยกระตุ้นเราและสนับสนุน
ให้ผู้เรียนรวมกิจกรรมอันจะทำให้เกิดประสบการณ์ที่มีค่า ครูจึงเสมือนเป็นผู้อำนวยความสะดวกและคอย
ประสานงานให้เกิดความร่วมมือในการทำงาน ครูตามปรัชญาที่นี้จึงไม่ใช่ผู้สอนโดยตรง แต่
เป็นผู้คอยช่วยเหลือและให้คำแนะนำแก่ผู้เรียน ทั้งนี้ ครูต้องเป็นผู้มีความรู้อย่างกว้างขวาง
มีความสามารถในการรวมอภิปรายกับผู้เรียน และร่วมมือกันแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชั้นเรียน
ครูในลัทธิที่นี้จึงต้องเป็นผู้ที่ค้นคว้าอยู่เสมอ ทั้งนี้เพราะครูจะต้องเป็นที่พึ่งของนักเรียนได้ทุกโอกาส
และต้องสามารถรวมอภิปรายในปัญหาต่าง ๆ ที่ผู้เรียนสนใจได้ทุกประเด็น ครูจึงถือว่าเป็น
ครู แต่ก็เป็นผู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสวงหาความจริงด้วยตัวเองให้มากที่สุด

ค. ผู้เรียน ผู้เรียนเป็นผู้ทำกิจกรรม เพื่อให้เกิดประสบการณ์ต่าง ๆ อันจะเป็น
การเรียนรู้ที่สำคัญ ลัทธิที่นี้จึงถือ ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน ผู้เรียนจะต้องลง
มือปฏิบัติจริง กล่าวคือ กล่าวทำ กล่าวที่จะแสดงออก และค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง
อยู่เสมอ มิใช่รอรับความรู้จากครูฝ่ายเดียว แม้ครูจะคอยดูแลเอาใจใส่และให้ความช่วยเหลือ
อยู่ก็ตาม ผู้เรียนจะต้องมีความกระตือรือร้นอยู่เสมอ ทั้งนี้เพราะผู้เรียนได้รับโอกาสในการ
เลือกและตัดสินใจด้วยตนเอง การพยายามทดลองปฏิบัติจริงจะทำให้ผู้เรียนมีทักษะในการแก้
ปัญหาได้อย่างดี ประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับแต่ละครั้งจะสามารถนำสู่การเลือกและการตัดสินใจ
กับสถานการณ์ใหม่ ๆ ทำให้เกิดประสบการณ์อย่างต่อเนื่องเสมอ ผู้เรียนจึงต้องตระหนักถึง
ความสำคัญของตนเอง เพราะความสามารถของตนเองจะนำมาสู่การเรียนรู้ที่มีคุณค่า

76

John Dewey, Democracy and Education (New York : Macmillan

1916), p. 311 .

กระบวนการเรียนการสอน

การเรียนการสอนเน้นการฝึกกระทำ (Learning By Doing) เพื่อให้เกิดประสบการณ์โดยตรง การเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติจริงต้องใช้กระบวนการแก้ปัญหา ดังนั้นการเรียนการสอนในลักษณะนี้จึงใช้การสอนแบบแก้ปัญหา (Problem Solving) โดยนำหลักการแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์มาใช้ และต้องเน้นให้ผู้เรียนมีความสามารถในการแก้ปัญหาในห้องเรียน สร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ที่เป็นกันเองโดยอาศัยหลักการแบบประชาธิปไตย คือต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ร่วมกันอภิปรายอย่างกว้างขวาง เพื่อหาข้อสรุป ข้อสำคัญหรือทฤษฎีต่าง ๆ ซึ่งได้จากการลงมือปฏิบัติจริง ความรู้จากการฝึกปฏิบัติจริงจะโยงสู่ทฤษฎีหรือหลักการต่าง ๆ ซึ่งจะคิดด้วยเรียนไปนานกว่าความรู้ที่ได้จากการท่องจำทฤษฎีบท

ลัทธิปฏิรูปนิยม (Reconstructionism)

ความเป็นมา

กล่าวได้ว่า จอห์น คิวอี้ เป็นคนแรกที่ใช้คำว่า "Reconstructionism" (แปลตามตัวว่า การปฏิรูป การบูรณะ : หรือสร้างขึ้นใหม่) ในแนวคิดทางปรัชญาของเขา ตั้งแต่ทศวรรษ 1929 หลังจากนั้นได้มีกลุ่มนักปรัชญาชั้นนำที่เห็นด้วยกับแนวคิดของเขา และได้เรียกร้องให้มีการจัดระบบการศึกษาเพื่อนำไปสู่การสร้างสังคมใหม่และสังคมที่มีความเสมอภาคยุติธรรมกว่าสังคมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน⁷⁷ แม้ว่า คิวอี้ จะเป็นผู้เสนอแนวคิดนี้ไว้ แต่เขาก็ไม่ได้มีบทบาทกับลัทธินี้มากนัก ทั้งนี้เพราะ ในขณะนั้น พัฒนาการนิยมนั้นยังเป็นที่ยอมรับหลายอย่างกว้างขวางอยู่ เมื่อลัทธิพัฒนาการนิยมเริ่มเสื่อมลง นักการศึกษาจึงหันมาสนใจลัทธิปฏิรูปนิยม ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่คุณอี้ได้ถึงแก่กรรมไปแล้ว (ค.ศ. 1952) ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมจึงเป็นทฤษฎีการศึกษาที่อาศัยหลักการของปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยมเป็นหลัก กล่าวคือ ลัทธิปฏิรูปนิยมเกิดในสหรัฐอเมริกาภายหลังพัฒนาการนิยม ประมาณ 10 ปี คือ

⁷⁷บรรจง จันทรสา, ปรัชญากับการศึกษา, หน้า 247 .

คือ ในช่วงปี ค.ศ. 1930 นั้นเอง ซึ่งเป็นระยะเวลาที่สหรัฐอเมริกาและประเทศอื่น ๆ ทั่วโลกต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจซึ่งตกต่ำทั่วโลก ทำให้กลุ่มนักการศึกษาก้าวหน้า เรียกร้องให้มีการปฏิรูปการศึกษาเพื่อสร้างสรรค์สังคมใหม่ที่มีความเสมอภาคและมีความ ยุติธรรมมากขึ้น จึงได้เรียกร้องให้โรงเรียนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิดเกี่ยวกับชีวิต เพื่อ เตรียมผู้เรียนให้สามารถเผชิญกับอนาคตได้หลังจากจบการศึกษาไปแล้ว นอกจากนี้ปฏิรูปนิยม ไม่เห็นด้วยกับลัทธิวินัยที่ย้อนกลับไปสู่อดีตเพื่อนำเอาวัฒนธรรมสมัยกลางมาเป็นแนวทาง ในการดำเนินชีวิต ไม่เห็นด้วยกับสารัตถนิยมที่มุ่งอนุรักษ์วัฒนธรรม และไม่เห็นด้วยกับพัฒนา การนิยม ซึ่งคำนึงถึงแต่การเปลี่ยนแปลงเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะในปัจจุบัน ปฏิรูปนิยมจะมองคุโลก อนาคตซึ่งเป็นโลกที่ต้องอาศัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่ออำนวยความสะดวกสบายและ ความมั่นคงสุขุมวามมนุษย์

ผู้นำคนสำคัญในการเผยแพร่แนวคิดนี้ ได้แก่ ยอร์ช เคานท์ส (George Counts) แอโรลด์ รุกก์ (Horold Rugg) ต่อมาก็มักมีการศึกษาฝ่ายพัฒนาการนิยม (Progressivist) เช่น วิลเลียม เอช คิลแพทริค (William H. Kilipatrick) และจอห์น ชายลด์ (John Child) สนับสนุนที่จะให้การศึกษาค้นหาสาระหนักในความรับผิดชอบ ต่อสังคมมากขึ้น แต่ไม่เห็นด้วยกับความคิดของเคานท์สและรุกก์ในข้อที่ว่า ให้โรงเรียนและ การศึกษารับภาระหน้าที่ในการปฏิรูปสังคมไปสู่ระบอบใดระบอบหนึ่ง เพียงแต่เน้นว่าการศึกษาค วรมีส่วนในการพัฒนาสังคมให้ดีขึ้นเท่านั้น⁷⁸

แนวคิดของลัทธินี้เพิ่งจะมาเด่นชัดเมื่อ ซีโธดอร์ บรามเมลด์ (Theodore Brameld) เริ่มเขียนหนังสือเสนอแนวคิดของปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมขึ้น ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1950 เป็นต้นมา นับได้ว่า บรามเมลด์เป็นผู้อาวุโสของปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม เขาจึงได้รับยกย่อง ให้เป็นบิดาของปรัชญาการศึกษาลัทธินี้อย่างไรก็ตาม ลัทธิปฏิรูปนิยมยังไม่เป็นที่ยอมรับอย่างแพร่ หลายของคนทั่วไป เป็นแต่เพียงความเคลื่อนไหวในวงกรมหาวิทยาลัยบางแห่ง "สถาบันการ ศึกษาที่จัดการศึกษาตามแนวคิดของปฏิรูปนิยมคือ Friends World College ในสหรัฐอเมริกา ผู้ก่อตั้งคือ มอร์ริส มิทเชลล์ (Morris Mitchell))"⁷⁹

78 เรื่องเดียวกัน

79 Bert Sobel", A Reconstructionist Perspective of the Teaching of School Sciences," The High School Journal 10(May 1977), ; 363.

แนวคิดทางปรัชญา

ลัทธิปฏิรูปนิยมเป็นปรัชญาการศึกษาเชิงมนุษยวิทยา (Anthropological Philosophy of Education)⁸⁰ ซึ่งมองการศึกษาสัมพันธ์กับสังคมอย่างแยกไม่ออก ลัทธินี้มีแนวคิดมาจากปรัชญาปฏิบัตินิยม (Pragmatism) เช่นเดียวกับลัทธิพัฒนาการนิยม แต่ลัทธินี้มีความเชื่อในกระบวนการวิวัฒนาการและศรัทธาในความสามารถของมนุษย์ที่จะช่วยทำให้สิ่งแวดล้อมดีขึ้น โดยการร่วมมือร่วมใจกันสรรค์สร้างโลกแห่งสันติสุข

แนวคิดทางการศึกษา

นักปรัชญาการศึกษากลุ่มนี้มีความเห็นว่า การศึกษาคือพลังอำนาจ และควยพลังอำนาจของการศึกษาเท่านั้นที่จะช่วยให้โลกพ้นจากภาวะวิกฤตคั่งที่ รศนา คัมภูนเด็ก ไท้กล่าวถึงพลังอำนาจของการศึกษา ไว้ว่า ทำให้คนสามารถควบคุมการใช้พลังอำนาจอื่น ๆ ที่ไ้มา และชี้แนะให้รู้จักใช้อำนาจเหล่านั้นไปในทางสร้างสรรค์ไ้⁸¹ นักคิกลุ่มนี้ให้ความสำคัญแก่การศึกษามาก พยายามที่จะทำให้การศึกษาที่เป็นอ้อมมีชีวิตชีวาขึ้น มิใช่ให้เป็นเพียงเรื่องของการศึกษาเล่าเรียนจากตำรับตำราเท่านั้น เขาถือว่าการศึกษาเป็นศัวการสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างสรรค์ เปลี่ยนแปลง และปรุ่งแคงวัฒนธรรม⁸² ให้เหมาะสมกับสภาพการและปัญหาใหม่ควย ซึ่งพอจะสรุปแนวคิดทางการศึกษาไว้คังนี้⁸³

1. การศึกษาจะคองรับภาวะที่จะสร้างสรรคระบบสังคมใหม่ขึ้นมา ซึ่งเป็นระบบสังคมที่บรรลุถึงซึ่งคุณค่าขั้นพื้นฐานของวัฒนธรรม และในขณะเดียวกันก็ให้สอดคล้องกับภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมของโลกในยุคใหม่ควย

80

Theodore Brameld, A Reconstructionist View of Education

Philosophies of Education, ed. Philip H. Phenix (New York : John Wiley, 1965), p. 105.

81 รศนา คัมภูนเด็ก, "สร้างสรรคนิยม", เอกสารประกอบการบรรยาย, หน้า 25.

82 เรื่องเดียวกัน

83 บรรจง จันทรสา, ปรัชญาับการศึกษา, หน้า 249-250.

2. สังคมใหม่จะต้องเป็นสังคมประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ซึ่งมีประชาชนของสังคมเป็นผู้ควบคุมสถาบันต่าง ๆ ตลอดจนทรัพยากรทั้งหลาย

3. เด็ก โรงเรียนและการศึกษา ย่อมจะเป็นไปตามพลังของสังคมและวัฒนธรรม โดยไม่มีการขออนุญาต หมายความว่า สังคมนั้นเป็นกรอบที่ต้องยึดถือเป็นสำคัญ ไม่ใช่ถือเด็กแต่ละคนเป็นสำคัญ

4. ครูจะต้องหาทางให้เด็กมองเห็นความถูกต้อง และความจำเป็นที่จะสร้างสรรค์สังคมใหม่ แต่ครูจะทำเช่นนั้นก็โดยเฉพาะตามวิถีทางแบบประชาธิปไตยเท่านั้น

5. ในด้านเกี่ยวกับการเรียนการสอน ตลอดจนการหาความรู้ นั้น ฝ่ายบูรณาการนิยมอาศัยวิธีการตามแบบของฝ่ายพัฒนาการนิยม คือใช้วิทยาศาสตร์ แต่มิขอแตกต่างระหว่างสองลัทธิอย่างเห็นได้ชัดคือ ลัทธิพัฒนาการเน้นความสำคัญของ "วิธี" คิด (means) ฝ่ายบูรณาการนิยมจึงหันไปสนใจใน "เรื่องที่จะคิด" (What to Think) นั่นคือ เน้นที่จุดหมายปลายทางของการศึกษา (Ends) และสิ่งที่จะเรียนเป็นสำคัญ

ลัทธิปฏิรูปนิยมได้ถูกนำมาใช้ในการศึกษาค้นคว้าต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาและจุดมุ่งหมายของการศึกษา

ซีไอคอร์ต บราเมล (Theodore Brameld) ผู้นำปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษาคืออำนาจ เพราะเชื่อว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงสังคม การศึกษาจะนำทางไปสู่การสร้างสรรค์สังคมใหม่⁸⁴ การศึกษาจะต้องมุ่งมั่นที่จะสร้างสรรคระบบสังคมใหม่ขึ้นมา ที่จะบรรลุถึงคุณค่าพื้นฐานของวัฒนธรรมและพร้อมกันนั้นก็เหมาะสมกับภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมของโลกยุคใหม่ด้วย⁸⁵ ลัทธินี้จึงมุ่งหมายจะช่วยพัฒนาชีวิตและสังคมให้ดีขึ้น ช่วยแก้ปัญหาสังคมที่มีอยู่ รวมทั้งการเตรียมการล่วงหน้าสำหรับสังคมอนาคตมากกว่าเดิม

⁸⁴ Theodore Brameld, Education as Power (New York : Holt Rinehart & Winston, 1965), p. 10.

⁸⁵ George F. Kneller, Introduction to the Philosophy of Education, p. 62 .

องค์ประกอบการศึกษา

ค. หลักสูตร หลักสูตรต้องเน้นค่านิยมเป็นแกนสำคัญ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าใจสภาพของสังคม และมองหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาของสังคม เป็นการเตรียมผู้เรียนให้มีความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหาอย่างชำนาญฉลาด ลัทธินี้จึงยึดหลักสูตรแบบแกน (Core Curriculum or Wheel Curriculum) คือ เน้นหลักสูตรที่ยึดถือวิชาใดวิชาหนึ่ง หรือกลุ่มวิชาใดวิชาหนึ่งเป็นแกนกลาง แล้วศึกษาวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกันไป เนื้อหาในหลักสูตรจะมาจากปัญหาสังคมที่ผู้เรียนเผชิญอยู่ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความพร้อมที่จะวิจารณ์ปัญหาและคิดหาแนวทางในการแก้ปัญหาและนำผลที่ได้มาใช้อย่างฉลาด หลักสูตรต้องกำหนดให้ผู้เรียนได้ศึกษาอย่างกว้างขวาง เพื่อให้ผู้เรียนมองเห็นปัญหาสังคมอย่างเข้าใจแจ่มชัด และร่วมมือกันหาข้อยุติเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในอนาคตได้ ผู้เรียนจึงควรได้รับการศึกษาในเรื่องของอุตสาหกรรม สื่อสารมวลชน การขนส่ง การอนามัยและสาธารณสุข นิเวศน์วิทยา อาชีววิทยา รวมทั้งวิชาทั่วไปที่สอนในโรงเรียน เช่น วรรณคดี คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เคมี สังคมวิทยา มานุษยวิทยา ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ และจิตศาสตร์⁸⁶ วิชาต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจสังคมมากขึ้น และทำให้เห็นความสัมพันธ์ของวิชาเหล่านั้นด้วย

ข. ครู ครูมีฐานะเป็นสมาชิกคนหนึ่งของห้องเรียนที่จะเข้าร่วมอภิปรายกับผู้เรียน และมีสิทธิ์เท่า ๆ กับคนอื่น อย่างไรก็ตาม ปฏิรูปนิยม ก็ยังถือว่าครูเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่า มีความรู้มากกว่าในฐานะที่ใคร่เรียนมาก่อน ดังนั้น ครูจึงต้องสามารถอภิปรายความคิดของตนอย่างมีเหตุผลและจะต้องแสดงเป้าหมายของตนอย่างเด่นชัด รวมทั้งต้องเป็นผู้ที่มีความเสียสละอุทิศตนเพื่อสังคม มีลักษณะเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้นกว่าเดิม ครูจึงต้องเป็นผู้ที่สนใจเรื่องราว และการเคลื่อนไหวต่าง ๆ ในสังคม เพื่อจะสามารถนำมาอภิปรายร่วมกับผู้เรียนได้ ครูจึงต้องมีความสามารถวิเคราะห์ปัญหาสังคมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น พร้อมกับร่วมมือกับผู้เรียนแก้ปัญหาต่าง ๆ ในแนวคิดสร้างสรรค์ และยึดหลักการประชาธิปไตยเป็นสำคัญ

⁸⁶ ศักดา ปรากฏประทานพร, ปรัชญาการศึกษาฉบับพื้นฐาน, หน้า 124.

ค. ผู้เรียน ผู้เรียนต้องเป็นผู้ที่ตระหนักถึงการร่วมมือร่วมใจกันที่จะทำให้อัตถิชน
 ผู้เรียนในลัทธิจึงมองเห็นประโยชน์ต่อสังคมมากกว่าตนเอง ดังนั้น ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้ไฝ่หา
 แแต่สิ่งที่ดี และมองเห็นความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดี นอกจากนั้น ยังต้องฝึกทักษะ
 ในการวิเคราะห์วิจารณ์และแก้ปัญหาตามแนวทางประชาธิปไตย เพื่อหาข้อสรุปที่เหมาะสม
 ให้กับสังคมอนาคต ผู้เรียนจึงมีลักษณะเป็นตัวของตัวเอง คว้าโอกาสในการแสดงความคิด
 เห็นอย่างเต็มที่ พร้อมกับการฝึกฝนรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และนำวิธีการทางวิทยาศาสตร์
 มาร่วมกันแก้ปัญหา พร้อมกับนำผลที่ได้มาวิเคราะห์วิจารณ์เพื่อเสนอเป็นข้อยุติสุดท้ายหรือเป็น
 เป้าหมายสุดท้ายที่จะนำไปใช้ประโยชน์แก่สังคม ผู้เรียนในลัทธิจึงเป็นผู้ที่ศรัทธาเพื่อสังคมโดย
 แท้ โดยมีเป้าหมายที่จะร่วมกันสร้างสังคมอุดมคติที่มีความพร้อมพร้อม เสมอภาค และมีสันติสุข

กระบวนการเรียนการสอน

การเรียนการสอนมิได้เน้นที่จะแสวงหาความรู้แต่เพียงอย่างเดียว แต่จะเน้นความ
 สามารถในการแก้ปัญหาสังคม ทั้งนี้ ลัทธิจึงไม่สนับสนุนการเรียนแบบท่องจำ แต่จะให้ครูและ
 ผู้เรียนร่วมกันแก้ไขปัญหาสังคมในบรรยากาศที่เป็นอิสระ คือ ไม่มีการบังคับ แต่ทุกคนมีความ
 สามัคคี และตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงสังคมที่ดีกว่าเดิม ครูและผู้เรียนจึงได้รับการฝึกทักษะ
 ในการวิเคราะห์วิจารณ์ปัญหาในสังคมต่าง ๆ โดยมีการเปิดอภิปรายร่วมกันอยู่เสมอ ครูและ
 ผู้เรียนจะร่วมกันอภิปรายเสนอข้อคิดเห็นในฐานะที่เท่าเทียมกัน

กระบวนการเรียนการสอนในปรัชญาสาขานี้ มีลักษณะคล้ายกับปรัชญาพัฒนาการนิยม
 คือ ให้เด็กเรียนรู้ด้วยตัวเอง ลงมือทำเอง มองเห็นปัญหาและเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ด้วย
 ตัวเอง วิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Method) วิธีการของโครงการ (Project
 Method) วิธีการแก้ปัญหา (Problem Solving Method) วิธีการเหล่านี้ปรัชญาปฏิรูป
 นิยมใช้มากเช่นกัน แต่ในขณะที่เกี่ยวกับปรัชญากลุ่มนี้ก็ยังอาศัยวิธีการของประวัติศาสตร์
 (Historical Method) และวิธีการปรัชญา (Philosophical Method) ประกอบด้วย
 กันไปเพื่อการศึกษาปัญหาต่าง ๆ เป็นไปอย่างกว้างขวางรัดกุม ถูกต้อง และสมบูรณ์ที่สุด⁸⁷
 กล่าวคือเป็นการ เน้นการนำความรู้ทางทฤษฎีมาใช้ควบคู่ไปกับการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ
 ให้ได้ใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์

⁸⁷ไพฑูรย์ สีนลารัตน์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 92-93.

ลัทธิอัตถิภาวนิยม (Existentialism)

ความเป็นมา

สาเหตุที่ผลักดันให้เกิดปรัชญาอัตถิภาวนิยมขึ้นก็เนื่องมาจากความรู้สึกที่วาระบบสังคมปัจจุบันกำลังทำให้มนุษย์สูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง ยิ่งสังคมมีความซับซ้อนและมนุษย์มีภาระมากขึ้นความเป็นตัวเองก็ยิ่งหมดสิ้นลง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้ความสะดวกแก่มนุษย์ แต่ทำให้มนุษย์ต้องพึ่งพามากเกินไป มนุษย์จึงตกเป็นทาสของเครื่องจักรกลเหล่านั้น การศึกษาที่มีอยู่ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำลายความเป็นมนุษย์เช่นกัน เพราะสอนให้มนุษย์อยู่ในกรอบของสังคมที่จำกัดเสรีภาพ ซึ่งลัทธินี้มีความเห็นว่าเป็นสภาพที่น่าสงสารที่สุดของมนุษย์และต้องการให้มนุษย์มีความเป็นอิสระและเดินออกจากกรอบของสังคมโดยมีความเป็นตัวเองทั้งในการคิดและการปฏิบัติ⁸⁸

ซอเรน คีร์เคอร์การ์ด (Soren Kierkegard 1813-1855) นักปรัชญาชาวเดนมาร์ก ได้รับยกย่องว่าเป็นผู้ให้กำเนิดปรัชญาอัตถิภาวนิยมนี้ เขาเป็นคนแรกที่เสนอว่าปรัชญาเป็นเรื่องส่วนตัวของแต่ละคน ดังนั้นทุกคนจึงควรสร้างปรัชญาของตนเองจากประสบการณ์ แต่เนื่องจากงานเขียนของเขาเป็นภาษาเยอรมัน ผลงานของเขาจึงอยู่ในวงจำกัด ต่อมาเมื่อคีร์เคอร์การ์ด สิ้นชีวิต ก็ได้มีผู้แปลผลงานของเขาเป็นภาษาอังกฤษ (ปี ค.ศ. 1935) ทำให้ความคิดของเขาเป็นที่รู้จักกันทั่วไป⁸⁹ โดยมีการเผยแพร่ความคิดในรูปของนวนิยาย บทละคร และอื่น ๆ ผู้ร่วมสนับสนุนลัทธินี้ในสมัยเดียวกัน ได้แก่ อัลแบร์ต กามูส์ (Albert Camus 1913-1960) คาร์ล แจสเปอร์ส (Karl Jaspers 1883-1969) และจอง พอล ซาร์ท (Jean Paul Sartre 1905-1980)⁹⁰ ปรัชญาลัทธินี้ จึงได้เริ่มขยายแนวคิดออกไป

⁸⁸ กิรติ บุญเจือ, ปรัชญาลัทธิอัตถิภาวนิยม (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2522) หน้า 234.

⁸⁹ Van Cleve Morris, "An Overview : Existentialism and Education, in Selected Reading in the Philosophy of Education, ed. Yoe Park (New York : Macmillan, 1963), p.539 .

⁹⁰ G. Max Wingo, Philosophies of Education : An Introduction, pp. 312 - 313 .

แต่ความพยายามที่จะนำปรัชญาอภิปิภาวนิยมมาประยุกต์ใช้กับการศึกษาเริ่มในทศวรรษที่ 1950 เมื่อ ราลป์ ฮาร์เปอร์ (Ralp Harper) เขียนบทความเสนอแนวคิดทางการศึกษาของลัทธินี้ขึ้น⁹¹ นอกจากนั้นก็มีนักปรัชญาการศึกษาอีกสองท่านที่พยายามสร้างระบบปรัชญาลัทธินี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น คือ จอร์จ เอฟ เนลเลอร์ (George F. Kneller) และ แวน คลิฟ มอร์ริส (Van Cleve Morris) แม้ว่าจะมีการเคลื่อนไหวอย่างจริงจังในราว 30 ปีเศษมานี้เอง แต่ก็มีผู้นำปรัชญาอภิปิภาวนิยมมาจัดการศึกษาตั้งแต่ ค.ศ. 1921 คือ โรงเรียนซัมเมอร์ฮิลล์ ของ เอ เอส เนล (A.S. Neill) ในประเทศอังกฤษ ปัจจุบันแนวคิดนี้ได้แพร่หลายในประเทศต่าง ๆ

แนวคิดทางปรัชญา

ลัทธิอภิปิภาวนิยมเป็นปรัชญาในแนวมนุษยนิยม คือ ยกย่องมนุษย์เหนือสิ่งอื่นใด ลัทธินี้ได้รับอิทธิพลจากลัทธิปัจเจกนิยม (Individualism) ซึ่งยึดตัวบุคคลเป็นสำคัญ นักอภิปิภาวนิยมมีความเชื่อว่า

การมีอยู่ (existence) ของมนุษย์ มีมาก่อนลักษณะที่เป็นแก่นหรือสสารัตถะของมนุษย์ ลักษณะที่เป็นแก่นก็คือ ลักษณะเด่นที่ทำให้สิ่งต่าง ๆ เป็นตัวของมันเอง และแตกต่างจากสิ่งอื่นที่เป็นคนละประเภท . . . ยังเชื่ออีกว่า โดยธรรมชาติแล้ว มนุษย์ไม่มีลักษณะที่เป็นแก่น แต่มาสร้างลักษณะนี้ทีหลัง⁹²

การมีอยู่จริงของมนุษย์ จึงทำให้มนุษย์ต้องรู้จักและเข้าใจตนเอง ประกอบกับเสรีภาพเป็นสาระสำคัญของมนุษย์ ดังนั้น มนุษย์จึงต้องมีเสรีภาพในการเลือกอย่างอิสระ มนุษย์จึงจะเป็นตัวของตัวเองและเป็นไปตามการเลือกของตน การรู้จักเลือกอย่างอิสระจะนำพามนุษย์สู่ความรับผิดชอบต่องานของตนเอง นอกจากนี้อภิปิภาวนิยมยังเชื่อว่าความรู้สึกและความเป็นสาระที่สำคัญของมนุษย์ อภิปิภาวนิยมจึงให้ความสนใจและวิเคราะห์ในเรื่องข้อจำกัดของบุคคล ความไม่คุ้นเคย ความผิดหวังและความตาย สิ่งเหล่านี้เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของมนุษย์อยู่เสมอ

⁹¹Ralp Harper, "Significance of Existence and Recognition for Education," in Modern Philosophies and Education, ed. Nelson B. Henry (Chicago : University of Chicago Press, 1955) , p. 222 .

⁹²ศักดิ์ดา ปรากฏประทานพร, ปรัชญาการศึกษาฉบับพื้นฐาน, หน้า 136.

แนวคิดทางการศึกษา

ทฤษฎีทางการศึกษาของฝ่ายอรรถิถาวนิยมนักมุ่งที่จะสร้างมนุษย์ให้มีลักษณะที่สอดคล้องกับแนวคิดทางปรัชญานั้นนั่นคือ การสอนให้เด็กเป็นตัวของตัวเอง มีเสรีภาพในการเลือก มีความรับผิดชอบหรือตัดสินใจใด ๆ ด้วยตนเอง เมื่อพิจารณาในหลักการ เช่นนี้ก็พอจะลงความเห็นได้ว่า ทฤษฎีการศึกษาตามแนวนี้เหมาะที่จะนำไปใช้ในระดัสูงกวาระดัประถมศึกษาขึ้นไป นั่นคือ จะเริ่มตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป เมื่อเด็กโตพอที่จะคิดอย่างมีเหตุผลได้⁹³

แนวคิดทางปรัชญาอรรถิถาวนิยมนที่เกี่ยวกับการศึกษา พอสรุปได้ดังนี้⁹⁴

1. ลัทธินี้เชื่อว่ามนุษย์มีศักยภาพในทางที่จะเป็นตัวของตัวเองตลอดเวลา ลักษณะที่เป็นตัวของตัวเอง เช่นนี้ จึงนับว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่ (Exist) ที่แท้จริงในมนุษย์และเป็นสิ่งที่มีคุณค่าที่แท้จริงของมนุษย์ด้วย ฉะนั้น การดำรงชีวิตของมนุษย์แต่ละคนจึงมีแบบอย่างเป็นของตนเองที่มนุษย์แต่ละคนจะเป็นผู้สร้างขึ้นมา และเชื่อว่ามนุษย์แต่ละคนสามารถที่จะเลือกการกระทำของตนเอง เป็นผู้กำหนดแนวทางชีวิตและโชคชะตาของตนเอง
2. เมื่อตระหนักในลักษณะของมนุษย์เช่นนี้แล้ว หน้าที่ประการแรกของโรงเรียนก็คือ ทำหน้าที่สร้างคนให้เป็นตัวของตัวเอง โรงเรียนจะต้องสนับสนุนและส่งเสริมให้นักเรียนแต่ละคนมีพัฒนาการในค่านความเป็นตัวของตัวเองนั่นคือ ให้นักเรียนมีโอกาสเลือกและรู้จักเลือกโดยอิสระ

⁹³ Van Cleve Morris, Existentialism in Education (Harper and Row, 1966) pp. 116 - 117 อ้างใน บรรจง จันทรสา, ปรัชญากับการศึกษา, หน้า 251.

⁹⁴ James A. Johnson, "Philosophical Bases of Education," in Introduction to the Foundations of American Education (Allyn and Bacon, 1969), pp. 335 - 343 อ้างใน บรรจง จันทรสา, ปรัชญากับการศึกษา, หน้า 252-253.

3. โรงเรียนควรจะเน้นเรื่องศีลธรรมและจริยธรรม นั่นคือ สอนให้เด็กมีทั้งความสามารถและความโน้มเอียงในการเลือกแนวทางจริยธรรมของตนเอง แต่ไม่ใช่เป็นการ "อบรม" ศีลธรรม ซึ่งการอบรมศีลธรรมนั้นย่อมหมายถึงการสร้างและกำหนดเงื่อนไขที่จะให้เด็กปฏิบัติตาม และเด็กก็จะขาดเสรีภาพในการเลือก แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าหากเป็นการทำให้เด็กรู้จักเลือกแนวทางจริยธรรมของตนเอง (Moral Choice) ก็จะเป็นการพัฒนาความสามารถ (Ability) และความโน้มเอียง (Inclination) ของเด็ก ซึ่งเป็นการสอดคล้องกับปรัชญา

4. การฝึกให้เด็กรู้จักตนเอง สนใจตนเอง และเลือกทางเลือกของตนเองนั้น ย่อมจะไม่ขัดกับเรื่องความสนใจในบุคคลอื่นแต่อย่างใด เพราะปรัชญานี้ถือเป็นหลักอยู่แล้วว่า สิ่งที่ดีที่สุดสำหรับตนเองนั้น จะเป็นสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับบุคคลอื่นด้วย สิ่งที่คุณเลือกนั้นย่อมหมายถึงว่าเราเลือกสำหรับคนอื่น ๆ ด้วย เพราะฉะนั้น จึงถือได้ว่า สิ่งไม่สำคัญสำหรับคนอื่น ย่อมไม่สำคัญสำหรับตนเองด้วย

5. จุดมุ่งหมายของการศึกษา (Educational Goals) คือการสร้างให้คนรู้จักยอมรับ และมีความรับผิดชอบในสิ่งที่ตนเลือกและในสิ่งที่ตนกระทำ นั่นหมายถึงว่า การศึกษาจะต้องสร้างให้เด็กเป็นผู้มีวินัยในตัวเอง (Self-discipline)

6. เนื้อหาวิชาที่เกี่ยวกับจริยธรรมนั้น จะต้องไม่แตกต่างไปจากสิ่งที่นักเรียนจะถือปฏิบัติปฏิบัติอยู่ในห้องเรียนและในชีวิตประจำวัน การที่จะให้นักเรียนปฏิบัติตามเนื้อหา ของวิชาจริยธรรมได้นั้น การสร้างวินัยจึงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญ

ลัทธิอัตถิภาวนิยมได้ถูกนำมาใช้ในการศึกษาค้นคว้าต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาและจุดมุ่งหมายของการศึกษา

ตามที่ แวน คลีฟ มอร์ริส โคกกล่าวไว้ข้างต้นแล้วว่า การศึกษาแบบอัตถิภาวนิยม มุ่งจะให้ผู้เรียนพัฒนาความเป็นมนุษย์ของตัวเองอย่างเต็มที่ การศึกษาจึงต้องสามารถสอนให้ผู้เรียนเป็นตัวของตัวเอง มีเสรีภาพในการเลือก มีความรับผิดชอบต่อการตัดสินใจของตนเอง โดยการช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจตัวเอง เข้าใจโลก และเข้าใจความสำคัญของการมีอยู่ เพื่อที่ว่า การศึกษาจะช่วยทำให้ผู้เรียนสามารถเผชิญปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างชาญฉลาด ด้วยสติปัญญาของตนเอง

องค์ประกอบการศึกษา

ก. หลักสูตร เนื้อหาในหลักสูตรจะมุ่งไปทางด้านศิลปศาสตร์ ให้ความสนใจกับวิชาการทางด้านมนุษยศาสตร์ เช่น ศิลปะ วรรณคดี ประวัติศาสตร์ และปรัชญา เพราะมีความเชื่อว่าวิชาเหล่านี้จะช่วยฝึกฝนผู้เรียนในด้านสุนทรียศาสตร์ อารมณ์ และศีลธรรม จรรยา⁹⁵ ทุกวิชามีความสำคัญ ถ้าใครเห็นว่าวิชาใดจะช่วยให้รู้จักตนเอง และเข้าใจโลก ได้ดีขึ้น ถือว่าวิชานั้นย่อมเหมาะสมกับเขา เนื้อหาที่เรียนต้องไม่แตกต่างไปจากสิ่งที่นักเรียน จะถือปฏิบัติในห้องเรียนและในชีวิตประจำวัน⁹⁶ หลักสูตรจะต้องไม่เป็นสิ่งตายตัวหรือถูก กำหนดล่วงหน้า แต่จะมีขึ้นเพราะผู้เรียนต้องการ ดังนั้นจึงต้องมีวิชาต่าง ๆ พร้อมให้ผู้เรียน ได้เลือก เพราะถือว่าวิชาต่าง ๆ เป็นเพียงวิถีทางไม่ใช่จุดหมายปลายทาง เนื้อหาวิชาไม่ จำกัคขอบเขตแน่นอนและไม่ถือว่าวิชาใดมีความสำคัญพิเศษกว่าวิชาใด วิชาที่ผู้เรียนเห็นว่า จะช่วยให้รู้จักตนเองได้มาก เข้าใจโลกได้ดี เกิดความพึงพอใจและมีความรู้สึกว่ามีเสรีภาพ ก็ถือว่าวิชานั้นเหมาะสมและควรที่จะเลือกเรียนได้⁹⁷ นอกจากนี้วิชาที่ช่วยใ้มนุษย์เข้าถึงข้อ จำกัคและอารมณ์ของเขา เช่น ความปวกคร้าว ความเคี้ยวคาย ความกระวนกระวาย และ ความตาย ก็ควรได้รับการจัดไว้ในหลักสูตร⁹⁸

อย่างไรก็ตามหลักสูตรอรรถิภาวนิยมที่แท้จริงต้องไม่เสนอวิชาเรียนให้กับผู้เรียน แต่ต้องมีวิชาต่าง ๆ พร้อมให้ผู้เรียนเลือก เพราะวิชาเรียนนั้นเป็นเพียงเครื่องมือให้ผู้เรียน ได้พัฒนาความเป็นตัวของตัวเอง⁹⁹

⁹⁵ บุญเลิศ นาคแก้ว และนงเยาว์ สุชาพันธ์ , ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับปรัชญา, หน้า 150.

⁹⁶ G. Max Wingo, Philosophies of Education : An Introduction, p. 335 .

⁹⁷ กิติมา ปรีดีคิลก, ปรัชญาการศึกษา เล่ม 1, หน้า 80 .

⁹⁸ สักดา ปรารค์ประทานพร, ปรัชญาการศึกษาฉบับพื้นฐาน, หน้า 144 .

⁹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 145.

ข. ครู ครูจะต้องตระหนักว่าผู้เรียนเป็นผู้ที่สำคัญที่สุด ครูจึงต้องให้ความสนใจในตัวผู้เรียนอย่างเต็มที่ โดยร่วมวางแผนการเรียนกับนักเรียนแต่ละคนตามเป้าหมายและความถนัดของผู้เรียน ครูจะต้องให้ความสำคัญของทุก ๆ วิชา เท่าเทียมกัน โดยจะได้เน้นวิชาใดโดยเฉพาะ หรือชักนำให้ผู้เรียนคิดว่าวิชาหนึ่งสำคัญกว่าอีกวิชาหนึ่ง ยิ่งไปกว่านี้ ครูยังจะต้องเป็นผู้รู้เนื้อหาอย่างถ่องแท้และยึดถือเป็นส่วนหนึ่งของตัวครู และต้องสามารถแสดงความรู้สึกของเนื้อหาออกมาจากตัวเอง ทั้งนี้เพราะ อรรถิภาวนิยามถือว่าความรู้ที่แท้จริงมีส่วนที่เป็นความรู้สึกอยู่ด้วย แม้ว่า อรรถิภาวนิยามจะให้ความสำคัญต่อการเลือกอย่างมาก ก็ไม่ได้หมายความว่า ผู้เรียนจะถูกทอดทิ้งให้เลือกทุกอย่างด้วยตนเอง แต่ครูจะเสนอทัศนะในแต่ละเรื่องจากแง่มุมต่าง ๆ ใหม่มากที่สุด และเน้นให้ผู้เรียนรู้ว่าความคิดต่าง ๆ นั้น ยังคงดำเนินต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด ผู้เรียนจะได้รู้จักยืนของครูภายหลังจากที่ได้มีการแสดงความคิดเห็นกันอย่างเต็มที่แล้ว ดังที่ ศักดา ปรากฏประทานพร ไคกลาวถึงบทบาทครูในทัศนะที่ว่า

ครูจะต้องสอนให้ผู้เรียนรู้ความจริงแห่งชีวิตที่หนีไม่พ้น เช่น เกิด แก่ เจ็บ ตาย ทุกข์ โศก การคิดว่าการศึกษาคงมุ่งให้ผู้เรียนมีความสุข นั่นคือความหลงผิด ไม่มีความสุขใดที่ปราศจากความปวดทรมาน ถ้าเขามีความสุขสมบูรณ์จริง เขาก็ไม่ต้องการอะไรอีกแล้ว ความพยายามก็ไม่เกิดขึ้น การสอนผู้เรียนใคร่รู้จักกับความตาย ก็เพื่อจะ令他เขาใคร่รู้จักตัวเองได้ดีขึ้น ถ้าเขาพิจารณาเรื่องความตายอย่างจริงจังแล้ว เขาก็จะมีจิตสำนึกเรื่องความหมายของชีวิตและ เขาก็จะเลิกเป็นคนโลเลไร้จุดหมาย แต่พยายามใช้ชีวิตอย่างดีที่สุด¹⁰⁰ ครูจึงต้องคอยกระตุ้นผู้เรียนทั้งด้านสติปัญญา จิตใจ และอารมณ์

ค. ผู้เรียน หน้าที่โดยตรงของผู้เรียนก็คือหน้าที่ที่จะต้องรู้จักและเข้าใจตนเอง เหตุผลสำคัญที่ผู้เรียนต้องมาโรงเรียนเพื่อคนหาว่าตนเองคือใคร เกิดมาเพื่ออะไร ตนเองมีคืออะไร ทั้งนี้เพื่อมอบสิ่งที่ดีที่สุดในมือให้แก่อีกโลก¹⁰¹

¹⁰⁰ ศักดา ปรากฏประทานพร, ปรัชญาการศึกษาฉบับพื้นฐาน, หน้า 147.

¹⁰¹ ศุกร ศรีแสน, ปรัชญาและแนวคิดทางการศึกษา, หน้า 86.

ลัทธินี้ถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญและมีเสรีภาพในอันที่จะเลือกแนวทางในการพัฒนาตนเอง เลือกสิ่งที่จะเรียนและแนวทางของการประพฤติปฏิบัติตลอดจนจริยธรรมด้วยตนเอง และต้องยอมรับและมีความรับผิดชอบในสิ่งที่ตนเลือกและกระทำ เป้าหมายของผู้เรียนมิใช่เพื่อความรู้ มิใช่เพื่อสังคม แต่เพื่อให้รู้จักและเข้าใจตนเองอย่างถ่องแท้ เข้าใจถึงเสรีภาพที่มนุษย์ทุกคนมี และรู้จักใช้เสรีภาพอย่างมีจุดหมายและมีคุณค่าต่อตัวเอง

กระบวนการเรียนการสอน

สิ่งสำคัญในกระบวนการเรียนการสอนคือการกระตุ้นเร้าให้ผู้เรียนตื่นตัวอยู่เสมอ และให้ผู้เรียนได้รู้แนวทางของตนที่จะเลือก โดยเน้นให้ผู้เรียนสามารถนำทางชีวิตของตนเอง เลือกทางชีวิตด้วยตนเอง ลงมือปฏิบัติจริง และรับผิดชอบในการปฏิบัติของตนเอง การเรียนการสอนจึงไม่กำหนดแบบแผนตายตัว เพราะผู้เรียนมีเสรีภาพในการเลือกสิ่งที่เหมาะสมกับตัวเอง "วิธีการสอนนั้น ไม่ว่าจะเลือกใช้วิธีการสอนแบบใด ๆ ก็ตาม ครูต้องคำนึงถึงเสมอว่าผู้เรียนนั้นเรียนรู้จากภายในไปสู่ภายนอก "Learn from the inside-out" 102 หมายความว่า การเรียนการสอนจะเริ่มต้นจากผู้เรียนก่อนมิใช่เริ่มต้นจากครู ผู้เรียนจะได้รับ การส่งเสริมให้เข้าใจวิชาที่เรียนอย่างถ่องแท้ จนสามารถบอกได้ว่า ตนเองมีความรู้สึกอย่างไรต่อวิชานั้น การรับรู้จากภายในนี้เองจะช่วยให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ต่อสิ่งต่าง ๆ ภายนอกได้

นักการศึกษาอันทิภาวนิยมนิยมการสอนแบบโครงการ เป็นรายบุคคล ซึ่งให้เสรีภาพแก่ผู้เรียนแต่ละคนในการตัดสินใจ ในการคิดสร้างสรรค์ และถือว่าความต้องการปัจจุบันของผู้เรียนต้องมาก่อนความต้องการในอนาคต¹⁰³ วิธีสอนอีกวิธีหนึ่งซึ่งส่งเสริมความสามารถของเอกบุคลิก และส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียนมากที่สุด คือ วิธีการสอนของโสเครตีส (Socratis' Method of Teaching) 104

¹⁰² Van Cleve Morris, Philosophy and the American School, p. 392.

¹⁰³ Oliver S.I Kenberry, American Education Foundation : An Introduction, p.220.

¹⁰⁴ G. Max Wingo, Philosophies of Education : An Introduction, pp. 336-337.

สำหรับ จอร์จ เอฟ เนลเลอร์ ผู้นำคนหนึ่งของปรัชญาการศึกษาอศติภาวนิยม ถึงกับกล่าวว่า เพื่อเป็นการส่งเสริมเสรีภาพในผู้เรียนอย่างเต็มที่ ระบบโรงเรียนในแบบปัจจุบันควรจะถูกยกเลิกเสีย สถานศึกษาควรมีเพียงห้องสมุด ห้องประชุม โรงพลศึกษา และสนามวิ่งเล่น ในฐานะที่เป็นเครื่องสนับสนุนการศึกษาเท่านั้น เพื่อผู้เรียนได้ใช้ศึกษา และทำกิจกรรม ผู้ที่พร้อมจะเรียนก็ไปหาครูที่บ้านหรือนัดพบกันที่ใดที่หนึ่ง ผู้เรียนอาจมาเรียนคนเดียวหรือมากับเพื่อนก็ได้ เมื่อผู้เรียนมีความเป็นตัวของตัวเองเช่นนี้ ไม่มีโครงสร้างหรือระเบียบของสถาบันมาครอบงำเขาก็จะเรียนได้อย่างเต็มที่¹⁰⁵

เราจะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางปรัชญากับแนวคิดทางการศึกษาคำนึงไปอย่างกลมกลืนกัน แสดงให้เห็นว่าทฤษฎีทางปรัชญาเป็นรากฐานอันสำคัญยิ่งแก่ทฤษฎีทางการศึกษา โดยที่ปรัชญาเป็นผู้ประสานต่อข้อปัญหาต่าง ๆ ที่กระจุกกระจายให้เป็นภาพรวมที่สมบูรณ์ เกิดความราบรื่นและมั่นคงในการปฏิบัติ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า

"การประกอบกิจใด ๆ ในชีวิตมนุษย์ หากได้อาศัยหลักปรัชญาเป็นรากฐาน (Foundations) แล้วย่อมจะเป็นหลักประกันได้ว่าการประกอบกิจเช่นนั้นได้กระทำโดยการไตร่ตรองไว้เป็นอย่างดีแล้ว"¹⁰⁶

¹⁰⁵ George F. Kneller, Introduction to the Philosophy of Education, p. 84.

¹⁰⁶ บรรจง จันทรสา, ปรัชญากับการศึกษา, หน้า 253.

ตอนที่ 3 โรงเรียนมัธยมศึกษา

โรงเรียนมัธยมศึกษาเป็นสถานการศึกษาที่จัดการศึกษาในระดับกลางระหว่าง ประถมศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาระดับต้นกับอุดมศึกษาซึ่งเป็นการศึกษาในระดับวิชาชีพชั้นสูง ผู้เรียนในระดับนี้เป็นวัยรุ่น ซึ่งมีลักษณะอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและค่านิยม อีกทั้งกำลังเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต การจัดการศึกษาในระดับนี้จึงต้องมีการวางแผนอย่าง รัดกุม มีหลักการอย่างแนบนอน เพื่อเสริมสร้างเยาวชนให้มีลักษณะและคุณสมบัติตามที่สังคม และประเทศชาติต้องการ เพื่อเป็นขุมกำลังอันสำคัญของประเทศต่อไป

นโยบายในการจัดการศึกษาของประเทศไทยนั้น รัฐใช้นโยบายการจัดการศึกษา แบบแบ่งแรง ทั้งนี้ เพราะ รัฐตระหนักถึงความสำคัญในการจัดการศึกษาให้แก่พลเมืองของ ประเทศ แต่เนื่องจากรัฐมีภาระหน้าที่ด้านอื่น ๆ ที่จำเป็นมากมาย จึงต้องแก้ปัญหาด้าน ทรัพยากรที่จำกัดและค่านงบประมาณในการจัดการศึกษา รัฐจึงเปิดโอกาสให้เอกชนเข้ามา มีบทบาทในการช่วยแบ่งเบาภาระการจัดการศึกษาของรัฐ ตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับ อุดมศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับมัธยมศึกษา ซึ่งเป็นกำลังคนในระดับกลางคั้งปรากฏชัด คั้งแต่ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2479 เป็นต้นมาว่า "การจกให้มีสถานศึกษานั้น รัฐ ใช่วิธีแบ่งแรง คือ รัฐจกเองบ้าง และส่งเสริมให้คณะหรือเอกชนจกในระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา บ้าง"¹⁰⁷

โดยทั่วไปแล้ว การจัดการศึกษาเป็นหน้าที่โดยตรงของรัฐ รัฐจึงต้องระดมทรัพยากร และงบประมาณให้กับการศึกษาเพื่อให้ประชาชนได้รับการศึกษาโดยทั่วถึงกัน ในส่วนของ โรงเรียนมัศึกษานั้น รัฐก็ได้มีนโยบายขยายการศึกษาในระดับนี้เพื่อให้สนองตอบผู้ที่จบ ในระดับประถมศึกษาให้สามารถเข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษาได้ตามความต้องการ ทั้งนี้ เพราะผู้ที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ยังมีอายุน้อยเกินไปที่จะออกมาประกอบอาชีพ คั้งนั้น รัฐจึงตระหนักถึงความจำเป็นในการขยายโรงเรียนมัธยมศึกษาให้มาก แต่รัฐก็ยังไม่อาจรับภาระในการจัดการศึกษาในระดับนี้ได้ทั้งหมด เอกชนจึงยังคงมีส่วนร่วมในการ จัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาอยู่ นอกจากนั้นก็ยังมีหน่วยงานอื่น ๆ เข้าร่วมจัดการศึกษา ในระดับนี้ด้วย แต่มีเพียงส่วนน้อย

¹⁰⁷ พล. ศ. ฅกุงโยธี และชัยวิทย์ จิตเมตตา, "ประกาศเรื่องแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503" คู่มือสอบบรรจุและเลื่อนระดับข้าราชการกรุงเทพมหานคร (กรุงเทพมหานคร : พ.ศ. ๒๕๑๙), หน้า 362

การจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาสายสามัญนั้น ส่วนใหญ่จึงมีโรงเรียนมัธยมศึกษา รัฐบาลและโรงเรียนมัธยมศึกษาเอกชนเข้าดำเนินการ สำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษา รัฐบาลจะมีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง คือ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ส่วน โรงเรียนมัธยมศึกษาเอกชนนั้น จะมีสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ซึ่งขึ้นตรงต่อ กระทรวงศึกษาธิการ เช่นกัน เป็นหน่วยงานรับผิดชอบในส่วนของโรงเรียนราษฎร์หรือ โรงเรียนเอกชนนั่นเอง

วิทยุ สาทร ไคล่กล่าวถึงปรัชญา และลักษณะงานของสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาเอกชน ไว้ว่า

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนจะต้องเป็นองค์กรที่ให้บริการแก่ โรงเรียนราษฎร์ ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า Service Organization เป็นลักษณะแตกต่างจากกรมต่าง ๆ ที่มีโรงเรียนในสังกัด ดังเช่น กรมสามัญศึกษา กรมฝึกหัดครู และกรมอาชีวศึกษา กรมดังกล่าวเหล่านี้เป็นกรม ที่มีลักษณะงานแบบ Functional Organization สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาเอกชนจะไม่มีหน้าที่ไปสั่งการให้โรงเรียนราษฎร์ปฏิบัติเสมือนหนึ่ง กรมสามัญสั่งการให้โรงเรียนรัฐบาลปฏิบัติ แต่เจ้าหน้าที่ของสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาเอกชนจะเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ที่จะควบคุมโรงเรียน ราษฎร์ให้ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ แบบแผน¹⁰⁸

ข้อแตกต่างระหว่างโรงเรียนมัธยมศึกษารัฐบาลกับโรงเรียนมัธยมศึกษาเอกชน ก็มีอยู่บ้าง โดยเฉพาะในด้านการบริหารโรงเรียน กล่าวคือ โรงเรียนมัธยมศึกษา รัฐบาลนั้น ผู้ที่ได้รับอำนาจหน้าที่ในการบริหารโรงเรียน คือผู้บริหารสูงสุด อันได้แก่ ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ หรือผู้อำนวยการโรงเรียนคนใดคนหนึ่งเป็นผู้ดำเนินการบริหารโรงเรียน ส่วนโรงเรียนมัธยมศึกษาเอกชนนั้น ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2497 มาตรา 4¹⁰⁹ ได้กำหนดบุคคลผู้รับผิดชอบในการบริหารโรงเรียนไว้ 2 คน ได้แก่ ผู้จัดการ

¹⁰⁸ อังโน อาทร รัตนคำวน, "บทบรรณาธิการ", วารสารการศึกษาเอกชน 2 (มกราคม 2520) : 4.

¹⁰⁹ พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2497, ราชกิจจานุเบกษา 81 (23 กุมภาพันธ์ 2497) : มาตรา 4.

และครูใหญ่ โดยมีข้อกำหนดให้ผู้จัดการ เป็นบุคคลผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการปกครองโรงเรียน
ควบคุมครูใหญ่ ครูและนักเรียนของโรงเรียน และกำหนดให้ครูใหญ่ เป็นบุคคลที่รับผิดชอบ
ในงานฝ่ายวิชาการของโรงเรียน เป็นหัวหน้าควบคุมครูและนักเรียนในโรงเรียน

จะเห็นได้ว่า อำนาจในการบริหารโรงเรียนนั้น ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา
รัฐบาลจะมีความคล่องตัวและมีความอิสระในการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐได้
มากกว่าผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาเอกชน ซึ่งจะสามารถดำเนินงานไปได้ภายใต้การ
ควบคุมดูแลของผู้จัดการดังกล่าวข้างต้น แต่ในปัจจุบันนี้ ความคล่องตัวอาจมีมากขึ้น เพราะ
หลายโรงเรียนที่มีผู้จัดการและครูใหญ่เป็นคนเดียวกัน

ในด้านการศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษารัฐบาลจะจัดการศึกษาเฉพาะใน
ระดับมัธยมศึกษาทั้งดั้น คือตั้งแต่มัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง มัธยมศึกษาปีที่ 6 แต่สำหรับโรงเรียน
มัธยมศึกษาเอกชนจะมีการจัดการศึกษาแตกต่างกันบ้าง แม้ว่าจะมีระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียน
แต่บางโรงเรียนก็ยังจัดการศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษา และระดับประถมศึกษาในโรงเรียน
เดียวกันควบคู่ไปด้วย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถในการดำเนินงานของเอกชน การจัดการ
ศึกษาในโรงเรียนเอกชนจึงมีลักษณะการบริหารงานแบบธุรกิจที่ต้องหวังผลตอบแทนเพื่อให้
โรงเรียนสามารถเลี้ยงตัวเองอยู่ได้ แต่สำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษารัฐบาลนั้นใช้การบริหาร
งานแบบระบบราชการ โดยมีเป้าหมายเพื่อสนองความต้องการในการเข้ารับการศึกษาของ
ประชาชน ซึ่งเป็นทางหนึ่งในการพัฒนากำลังคนที่จะมาพัฒนาประเทศชาติต่อไป

จุดมุ่งหมายของโรงเรียนมัธยมศึกษา

โรงเรียนมัธยมศึกษารัฐบาล และโรงเรียนมัธยมศึกษาเอกชน ย่อมต้องมี
จุดมุ่งหมายร่วมกัน ซึ่งตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 ข้อ 32 ได้ระบุไว้ว่า

การศึกษาระดับมัธยมศึกษาเป็นการศึกษาหลังระดับประถมศึกษา มุ่งให้
 ผู้เรียนมีความรู้ทั้งวิชาการ และวิชาชีพที่เหมาะสมกับวัย ความต้องการ
 ความสนใจ และความถนัด เพื่อให้แต่ละบุคคลเข้าใจและรู้จักเลือกอาชีพ
 ที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคม การศึกษาระดับนี้ แบ่งออกเป็น 2 ตอน
 คือ มัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ใช้เวลาเรียนตอนละประมาณ 3 ปี
 ในตอนต้นมุ่งให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนกลุ่มวิชาการและวิชาชีพตามความถนัด
 และความสนใจอย่างกว้างขวาง ในมัธยมศึกษาตอนปลายมุ่งให้ผู้เรียนได้
 เน้นการเรียนกลุ่มวิชาที่ผู้เรียนจะยึดอาชีพต่อไป¹¹⁰

การมัธยมศึกษาโดยนัยแห่งแผนการศึกษาแห่งชาตินี้จึงมุ่งที่จะให้ผู้เรียนได้ความรู้
 และเกิดทักษะที่จะใช้ประกอบอาชีพต่อไป ซึ่งพอจะนำมากำหนดเป็นจุดมุ่งหมายของการ
 มัธยมศึกษาของไทย ได้ดังนี้คือ¹¹¹

1. ให้ความรู้ทั่วไปเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาในชั้นสูง
2. ปลูกฝังทักษะเบื้องต้นเกี่ยวกับวิชาชีพ และส่งเสริมให้มีเจตคติที่ดีต่อ
 สัมมาอาชีพต่าง ๆ
3. ปลูกฝังให้มีคุณธรรม เพื่อให้เป็นพลเมืองดี
4. อบรมสั่งสอนให้เกิดสำนึก และเห็นคุณค่าในการดำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรม
 ตลอดจนการรักษาความมั่นคงของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และระบอบการปกครองแบบ
 ประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

¹¹⁰ แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520, หน้า 11.

¹¹¹ สมศักดิ์ ศรีมานอนันต์, การมัธยมศึกษา (ศึกษา 331) กรุงเทพมหานคร:
 โอเคียนส์โตร์, 2524), หน้า 19.

จุดมุ่งหมายของการมัธยมศึกษาของไทย โค้ชให้เห็นชัดถึงความต้องการที่จะพัฒนาเยาวชนให้เป็นพลเมืองดี มีศีลธรรม มีความรู้ มีทักษะด้านวิชาชีพเพียงพอที่จะเลี้ยงตนเอง อยู่ได้ในสังคม มีจิตใจที่จะร่วมกันบำรุงชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ซึ่งย่อมจะเป็นการป้องกันและขจัดปัญหาทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ทั้งนี้เพราะ การกำหนดจุดมุ่งหมายของการมัธยมศึกษา มีหลักการที่ยึดถือความต้องการของสังคมทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ความต้องการของบุคคลและความสัมพันธ์ของวัยรุ่นกับสังคม ประกอบกับพื้นฐานทางปรัชญา และความก้าวหน้าทางวิทยาการ นอกจากนี้รัฐบาลยังมีส่วนในการกำหนดจุดมุ่งหมายของการมัธยมศึกษาโดยตรง และผู้ปกครองก็มีส่วนในการกำหนดจุดมุ่งหมายของการมัธยมศึกษาเช่นกัน ¹¹²

โรงเรียนมัธยมศึกษาทั้งของรัฐบาลและเอกชนย่อมจะดำเนินการศึกษาไปตามจุดมุ่งหมายของการมัธยมศึกษาของไทยเช่นเดียวกัน เพื่อที่จะร่วมกันพัฒนาเยาวชนของชาติตนเอง

หน้าที่ของโรงเรียนมัธยมศึกษา

ในฐานะที่โรงเรียนมัธยมศึกษาเป็นสถานการศึกษาที่สังคมมุ่งหวังว่า จะสามารถพัฒนากำลังคนในระดับกลางให้สนองความต้องการของสังคมได้ โรงเรียนมัธยมศึกษาจึงมีหน้าที่ที่พึงปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์แก่เยาวชน ดังต่อไปนี้¹¹³

1. หน้าที่ในการให้การศึกษาคือไป (General Education) เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานให้เพียงพอแก่การที่จะเป็นพลเมืองดีในสังคมในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

2. หน้าที่ในการให้ความรู้ทางค่านิยม เพราะคนเราจะออกไปดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุขในสังคมได้นั้น จำเป็นต้องมีงานอาชีพเป็นหลัก ซึ่งแม้ว่าจะไม่ลึกซึ้งก็ขอให้พื้นฐานทั้งในค่านิยมประกอบอาชีพ และในค่านิยมแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้

¹¹² มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาชิราช, พฤติกรรมการสอนมัธยมศึกษา (สำนักงานเทคโนโลยีทางการศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาชิราช, 2524), หน้า 4 .

¹¹³ รุ่งทิพา จักรกร, การมัธยมศึกษา, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2516, หน้า 4-5 .

3. หน้าที่ทางคำนำให้การแนะแนว (Guidance Function) ช่วยให้นักเขียนสามารถตัดสินใจเลือกอย่างฉลาดและถูกต้องเหมาะสม ทั้งในด้านการเรียนและในด้านการวางแผนชีวิตในอนาคตของเขา ทั้งในด้านการเรียนต่อ และการประกอบอาชีพ รวมทั้งช่วยให้เขาสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตัวของเขาเอง ตลอดจนสามารถนำตัวเองได้อย่างฉลาดอีกด้วย

4. หน้าที่ในการให้เด็กได้มีโอกาสสำรวจตนเอง (Exploration Function) ในด้านความสามารถ ความถนัด ความสนใจ และความต้องการของตนเอง

5. ช่วยส่งเสริมประสบการณ์การพัฒนาทุกคน ฉะนั้น จึงเป็นหน้าที่ของโรงเรียนที่จะจัดโปรแกรมให้กว้างขวางทั้งในหลักสูตรและนอกหลักสูตร

การดำเนินงานของโรงเรียนมัธยมศึกษาไปตามหน้าที่ดังกล่าว ย่อมจะเป็นวิถีทางสำคัญที่จะพัฒนาเยาวชนให้มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะออกมาประกอบอาชีพ หรือศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นไป พร้อมทั้งมีความประพฤติปฏิบัติที่เป็นพลเมืองดี ซึ่งจะสามารถพัฒนาประเทศชาติได้ต่อไป

ลักษณะของการจัดมัธยมศึกษาของไทยในปัจจุบัน

โรงเรียนมัธยมศึกษาทั้งตอนต้นและตอนปลาย เป็นสถานศึกษาที่มีเด็กวัยรุ่นระหว่างอายุ 12 - 17 ปี เข้าศึกษาอยู่เป็นจำนวนมาก รัฐบาลต้องจัดสรรงบประมาณทางด้านการศึกษาให้แก่โรงเรียนมัธยมศึกษาเป็นจำนวนมาก "เพื่อพัฒนาคุณลักษณะต่าง ๆ อันมีอยู่ตามธรรมชาติของเยาวชนเหล่านั้นให้เป็นที่ไปในทางที่จะเป็นประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ต่อรัฐอีกด้วย เพราะเยาวชนของชาตินั้นในกาลต่อไปก็จะต้องเป็นพลเมืองของชาติอย่างไม่มีปัญหา"¹¹⁴ การลงทุนทางการศึกษาจึงนับว่าเป็นสิ่งที่สำคัญ และย่อมจะคุ้มค่าเมื่อพลเมืองมีจิตสำนึกที่จะร่วมกันพัฒนาประเทศ

¹¹⁴ พันธุ์ หันนาคินทร์, การมัธยมศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ 3, โครงการตำรา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิษณุโลก, 2528), หน้า 87.

ลักษณะของการจัดการมัธยมศึกษาของไทยในปัจจุบัน เป็นการจัดการศึกษาแบบสายเดี่ยวคือ ให้ทุกคนเรียนในโรงเรียนที่มีลักษณะเดียวกันหมด ไม่แยกเป็นโรงเรียนอาชีวศึกษาระดับมัธยม (ม.ศ. 4-5-6) หรือ โรงเรียนมัธยมสายสามัญ (ม.ศ. 4-5) หรือวิทยาลัยครูระดับ ป.กศ. (เทียบเท่า ม.ศ. 4-5) หรือแบบอื่น ๆ ที่เคยทำตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 แต่จัดให้มีโรงเรียนมัธยมศึกษาสายเดี่ยว 6 ปี ต่อจากระดับประถมศึกษา 6 ปี รวมเป็น 12 ปี เท่าเทียมกันหมด กล่าวคือ แต่เดิมในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 จัดระบบการศึกษาเป็นแบบ 7: 3: 2 คือ ประถมศึกษา 7 ปี มัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี และมัธยมศึกษาตอนปลาย 2 ปี เมื่อประเทศไทยเปลี่ยนมาใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 จึงได้เปลี่ยนระบบการศึกษาใหม่เป็น 6: 3: 3 คือ ประถมศึกษา 6 ปี มัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี และมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี ซึ่งในระดับมัธยมศึกษาจะเปิดสาขาวิชาเรียนหลายสาขาคตามความถนัด ความสนใจของผู้เรียน ที่จะสามารถให้ความรู้และทักษะในการประกอบวิชาชีพไปทั่วๆ ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงการมุ่งเข้าศึกษาต่อในสถาบันอุดมศึกษาอย่างเดียว ทั้ง ๆ ที่รัฐยังไม่สามารถสนองความต้องการในการศึกษาในระดับสูงขึ้นไปได้หมด การฝึกทักษะวิชาชีพจึงมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้ที่พลาดโอกาสในการได้รับคัดเลือกเข้าศึกษาต่อ หรือผู้ที่ไม่มีกำลังทรัพย์เพียงพอที่จะศึกษาในระดับสูง นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาจาก 7: 3: 2 มาเป็น 6: 3: 3 ยังสามารถทำให้รัฐประหยัดงบประมาณในการจัดการศึกษาภาคบังคับได้ 1 ปีอีกด้วย

แม้ว่า ระบบการจัดการศึกษาของไทยได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมบ้าง แต่การศึกษาในระดับมัศึกษาก็ยังมีความสำคัญที่จะช่วยพัฒนาเยาวชนของชาติให้มีความพร้อมที่จะนำพลังความรู้มาพัฒนาประเทศต่อไป และการดำเนินงานในโรงเรียนมัธยมศึกษาจะสามารถบรรลุเป้าประสงค์ได้มากน้อยเพียงไร ย่อมขึ้นอยู่กับการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียน ที่จะทำให้องค์ประกอบทางการศึกษาสามารถดำเนินไปได้อย่างสอดคล้องกัน ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญต่อการปรับปรุงพัฒนาในโรงเรียนอย่างยิ่ง

ตอนที่ 4 ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา

องค์ประกอบในการบริหารโรงเรียนที่สำคัญ ได้แก่ โรงเรียน ซึ่งเป็นสถาบันทางสังคม และผู้บริหารโรงเรียนซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับมอบหมายให้อำนาจหน้าที่ในการดำเนินงานในโรงเรียน เพื่อให้โรงเรียนสามารถบรรลุเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งถ้ากล่าวโดยทั่วไป ๆ แล้ว ผู้บริหารโรงเรียน (School Administrator) ย่อมหมายถึง ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการ และ/หรือครูที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบในการจัดการบางอย่างในการบริหารโรงเรียน¹¹⁵

ในงานวิจัยนี้มุ่งศึกษาผู้บริหารสูงสุดของโรงเรียนเท่านั้น คือ ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ และผู้อำนวยการ โรงเรียนมัธยมศึกษารัฐบาล และโรงเรียนมัธยมศึกษาเอกชน ซึ่งนับได้ว่าเป็นบุคคลสำคัญที่จะทำการดำเนินงานภายในโรงเรียนสัมฤทธิ์ผลตามที่ต้องการ

เป้าประสงค์ของนักบริหารการศึกษา

การบริหารงานของนักบริหารการศึกษาจะประสบผลสำเร็จเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับภารกิจที่พึงประสงค์ที่จะดำเนินการไปตามทิศทางที่ถูกต้องและเหมาะสม นักบริหารจึงได้ตั้งเป้าประสงค์ในการดำเนินงานไว้ ซึ่งมักจะนำมาจากประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ผ่านมา มาเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่จะช่วยให้งานมีความมั่นคงยิ่งขึ้น เป้าประสงค์ของนักบริหารการศึกษาที่ควรกล่าวถึง มีดังนี้ คือ¹¹⁶

1. ปรัชญาทางการศึกษาที่นำมาใช้ จะต้องอาศัยหลักปรัชญาที่ดีที่สุดโดยยึดอาศัยแนวการยอมรับนับถือในตัวผู้เรียน ธรรมชาติของกระบวนการเรียน เปรียบเทียบวิธีการสอนต่าง ๆ ที่ได้รับผลดีที่น่าพอใจกว่า และความนิยมในคุณค่าแห่งศีลธรรม
2. การรู้แนวคิดแห่งความมุ่งหมายของการศึกษาตามระบบประชาธิปไตยอย่างกระจ่างแจ้ง เช่น ชั้นชั้นต่าง ๆ ใดมีความสัมพันธ์กันยิ่งขึ้นในทางการสังคม และการทำตัวให้เข้ากันกับนโยบายของสถานศึกษา ก็จะเป็นเครื่องมือของสังคมอย่างหนึ่งที่จะช่วยปรับปรุงมนุษยชาติได้

¹¹⁵ รุ่งทิศา จักรกร, การมัธยมศึกษา, หน้า 139.

¹¹⁶ ประถม แสงสว่าง, การบริหารการศึกษาเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: บริษัทประยูรวงศ์, 2525), หน้า 55-56.

3. การเข้าใจหลักเบื้องต้นของการจัดระบบงานในสถานศึกษา และมีเทคนิคในการคิดแปลงแก้ไขนำเอาหลักเกณฑ์สำคัญมาปรับปรุงสถานการณ์ของสถานศึกษาโดยเฉพาะ

4. การพัฒนาความสามารถแห่งมนุษย์สัมพันธ์ และการเป็นผู้นำของคณะครูอาจารย์ หลักการรู้เท่าทันความเคลื่อนไหวของสังคมและมองคนมนุษย์ ในรูปของกระบวนการหมู่พวก

5. การแสดงความคิดเห็น และสนใจที่จะศึกษาความเป็นไปของประชาคม รัฐ ประเทศชาติ และเหตุการณ์ของโลก ตลอดจนความสัมพันธ์ทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับสังคม เศรษฐกิจ และการพัฒนาการในระดับต่าง ๆ ทางการเมือง

6. การเพิ่มพูนความสนใจ และการเพิ่มพูนประสบการณ์ในการกระทำ พยายามที่จะเข้าใจและค้นคว้า ทดลองในเรื่องที่เกี่ยวกับการศึกษาให้ถูกต้อง เหมาะสม สามารถที่จะนำเอาไปใช้ได้ กับรู้จักช่วยเหลือผู้อื่นให้มีความหมั่นเพียร มีการวิจัยในการทำงานทุก ๆ โครงการของสถานศึกษา

7. การขยายความเชื่อถือ เลื่อมใสในการศึกษาให้มากขึ้น เพราะว่า การศึกษา เป็นเครื่องค้ำจุนและเป็นแรงจูงใจอันสำคัญที่จะก้าวหน้าไปสู่ความเจริญ

เป้าประสงค์ของนักบริหารการศึกษา อาจกล่าวได้ว่า เริ่มต้นจากความรู้ความเข้าใจ ในแนวทฤษฎีที่พึงปฏิบัติ นำสู่การลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งย่อมจะเป็นการขยายขอบข่ายของการบริหาร ไปทุก ๆ ด้าน เป้าประสงค์ของนักบริหารการศึกษาจึงย่อมจะเป็นแนวทางที่จะทำให้ผู้บริหาร การศึกษามองรายละเอียดของการลงมือปฏิบัติได้อย่างละเอียดถี่ถ้วน โดยมีทฤษฎีและหลักปฏิบัติ ต่าง ๆ เป็นแนวทาง ดังนั้น เมื่อผู้บริหารมีเป้าประสงค์ดังกล่าวแล้ว ก็ย่อมจะทำให้ผู้บริหาร คำนึงตัวไปหาความรู้จากประสบการณ์ นอกจากนี้ยังมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมอยู่เสมอ ทำให้มองเห็น ความสำคัญในการบริหารการศึกษา เพื่อความรุ่งเรืองของประเทศชาติ เมื่อผู้บริหารเลื่อมใส ในการศึกษา การศึกษาก็ย่อมจะเจริญรุดหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง

ปรัชญาของการบริหารการศึกษา

นอกจากผู้บริหารการศึกษาจะมีเป้าประสงค์ที่จะนำทางให้การศึกษาเจริญก้าวหน้าแล้ว การเป็นนักบริหารศึกษาก็ย่อมจะต้องมีปรัชญาของการบริหารการศึกษา เป็นแนวทางในการพัฒนาคนและพัฒนางานใหม่บรรลุเป้าหมายเช่นกัน อาจจะกล่าวได้ว่า "ปรัชญาของการบริหารงานก็คือ การมุ่งพัฒนาคน (Human Development) เพื่อให้คนมีความเจริญงอกงามในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ หรือด้านสังคม"¹¹⁷ ซึ่งกำลังคนจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนางานให้ถึงจุดหมายปลายทางนั่นเอง ในการบริหารการศึกษาในโรงเรียน ผู้บริหารทุกคนจึงควรมีปรัชญาของการบริหารการศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารการศึกษาและเป็นแนวทางในการพัฒนากำลังคน รวมทั้งแสดงให้เห็นถึงบุคลิกลักษณะของผู้บริหารอีกด้วย ปรัชญาของการบริหารการศึกษา พอสรุปได้ดังนี้¹¹⁸

1. ผู้บริหารจะต้องใช้ความฉลาด ไหวพริบมาแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่สำคัญในการบริหาร
2. ผู้บริหารต้องเปิดโอกาสให้บุคคลจำนวนมากหรือให้บุคคลหลาย ๆ คน เข้ามามีส่วนร่วมในการกระทำและจะทำงานตามลำพังไม่ได้
3. ผู้บริหารต้องเคารพความเป็นคนของบุคคลแต่ละคน และจะต้องให้ความยอมรับนับถือในความเห็น ขรรมชาติ และความสามารถของบุคคลอื่น
4. ผู้บริหารต้องยึดเป้าหมาย หรือจุดประสงค์ของการศึกษาเป็นหลัก การบริหารการศึกษาจะไม่มีจุดหมายขาดเป้าหมายดังกล่าว นอกจากนี้ผู้บริหารจะต้องถือว่าเป้าหมายหรือจุดประสงค์ของการศึกษาย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามความเหมาะสมของสภาพสังคม ในฐานะผู้นำผู้บริหารจะต้องปรับปรุงการศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ
5. ผู้บริหารจะต้องถือว่าคนเป็นเพียงผู้ทำหน้าที่ประสานประโยชน์ซึ่งเข้ามาให้บริการแก่บุคคลอื่นทุก ๆ คนในการที่จะช่วยให้เขาดำเนินงานต่าง ๆ ในการให้การศึกษาให้ไต่ผลและมีประสิทธิภาพที่สุด

¹¹⁷ เอกชัย กิสุขพันธ์ุ, หลักบริหารการศึกษาทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: องค์กรศิลปการพิมพ์, 2517), หน้า 3.

¹¹⁸ Ronald F. Cambell and Russell T. Gregg, eds. Administrative Behavior in Education (New York : Harper and Row, 1957), pp. 131 - 134.

6. ผู้บริหารจะต้องเปิดโอกาสให้บุคคลทั้งหลายเข้าพบทำความเข้าใจกันได้ทุกเมื่อ และรับฟังความคิดเห็นของบุคคลทุกคนในวงการศึกษา และในชุมชนที่สถานศึกษาตั้งอยู่
7. ผู้บริหารจะต้องถือว่าตนเองเป็นผู้นำ มิใช่เจ้านายผู้ทรงอำนาจ
8. ผู้บริหารจะต้องถือว่าตนเองคือ นักการศึกษาผู้ยึดมั่นในปรัชญาของการศึกษา จึงต้องปฏิบัติและวางตนอย่างนักการศึกษา
9. ผู้บริหารจะต้องเสียสละทุกอย่างเพื่อให้การศึกษาแก่ประชาชน และเพื่อให้อสังคัมคัมขึ้นทุก ๆ ทาง
10. ผู้บริหารจะต้องประสานงานและประสานน้ำใจระหว่างชุมชนกับสถานศึกษาในการดำเนินงานการศึกษา
11. ผู้บริหารจะต้องประเมินผลงานของตนอยู่เสมอ การประเมินต้องทำทั้ง 2 อย่าง คือ ประเมินวิธีการ หรือกระบวนการทำงานพร้อม ๆ กันไปกับการประเมินผลการปฏิบัติงาน เพราะการทำงานจะมุ่งเอาแต่ผลอย่างเดียวไม่ได้ วิธีการก็มีความจำเป็น
12. ผู้บริหารจะต้องเคารพในวิชาชีพของการบริหาร และมีความรับผิดชอบต่อวิชาชีพ จะไม่ทำความเสื่อมเสียให้คุณคนเหยียดหยามวิชาชีพของนักบริหาร
13. ผู้บริหารจะต้องชวนหาความรู้ใส่ตนอยู่เสมอ และแสวงหาความชำนาญทุกวิถีทาง เพื่อให้การบริหารงานของตนทันสมัย

จากปรัชญาของนักบริหารการศึกษา สะท้อนให้เห็นภาพการเป็นนักบริหารที่ดี มีความเข้าใจในงาน เข้าใจบุคลากรผู้ร่วมงาน และการสร้างบุคลิกภาพให้แก่ตนเองในการเป็นผู้นำทางการศึกษา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนมีส่วนสนับสนุนให้งานการบริหารการศึกษามรรลุเป้าหมายตามประสงค์ด้วยดี

คุณสมบัติของผู้บริหารโรงเรียน

ในฐานะที่ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้ที่ได้รับอำนาจหน้าที่ในการจัดการบริหารโรงเรียน ซึ่งเป็นการดำเนินงานในระดับบริหารที่สำคัญอย่างยิ่ง ดังนั้น จึงเป็นธรรมดาอยู่เองที่จะต้องสรรหาผู้บริหารโรงเรียนที่มีคุณสมบัติเปรียบพร้อม เหมาะสมที่จะมาทำหน้าที่อันสำคัญนี้ การพิจารณาคณะสมบัติของผู้บริหารโรงเรียนโดยทั่วไป พิจารณาใน 2 ประเด็น คือ

1. คุณสมบัติส่วนตัว และ
2. คุณสมบัติทางค่านิยมวิชาการ

คุณสมบัติหรือคุณลักษณะส่วนตัวของผู้บริหารจะเป็นส่วนประกอบ ที่จะทำให้ผู้บริหารบริหารงานได้ตามเป้าประสงค์โดยจะช่วยสร้างค่านิยมและความเชื่อถือให้กับผู้ร่วมงาน ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่จะทำให้งานบรรลุผลสำเร็จ การสร้างคุณสมบัติส่วนตัวให้ผู้ร่วมงานเต็มใจและยอมรับนับถือในการเป็นผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ซึ่ง ประถม แสงสว่าง¹¹⁹ ได้กล่าวถึงคุณลักษณะส่วนตัวของผู้บริหารที่ครูส่วนใหญ่ต้องการพอสรุปได้ ดังนี้

1. ผู้บริหารเป็นคนที่ใจกว้างและเห็นอกเห็นใจในการสัมพันธ์กับบรรดาเพื่อนร่วมงานในคณะและกับนักเรียนในสถานศึกษา
2. ผู้บริหารเป็นผู้มีมนุษยธรรมและใจเย็น ไม่มีอะไรจะน่าย็นตีมากไปกว่าการที่ผู้บริหารแสดงให้เห็นจิตใจอันมั่นคง เบิกบาน สามารถเผชิญปัญหาอันยุ่งยากได้
3. ผู้บริหารเป็นที่ไว้วางใจได้ ผู้บริหารเป็นที่น่าเคารพนับถือและเป็นที่ยอมรับฟังในความดีและความยุติธรรมได้
4. ผู้บริหารต้องมีความจำดี ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการสร้างและรักษาสัมพันธภาพระหว่างกันได้ดี นอกจากนี้ผู้บริหารยังต้องมีจินตนาการ คือ การนึกสำรวจขอบเขตของงานอาชีพ และการคิดจะทดลองปฏิบัติทางการศึกษาที่พอทำได้ จินตนาการนี้จะมีค่าในการติดต่อกับบรรดาครู นักเรียน และผู้ปกครอง ซึ่งเป็นผู้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและก่อตั้งรากฐานแห่งการติดต่อทำความเข้าใจซึ่งกันและกันได้
5. ผู้บริหารต้องมีร่างกายแข็งแรง และมีอนามัยดี มีจิตใจที่สมบูรณ์ เพราะการมีร่างกายแข็งแรงและมีอารมณ์อันมั่นคงทำให้เกิดความรู้สึกเชื่อมั่นในตนเอง และไว้วางใจในสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวอีกทั้ง ร่างกาย จิตใจ และอนามัยของผู้บริหาร มีอิทธิพลต่ออารมณ์และการพัฒนาบุคลิกลักษณะ ซึ่งเป็นผลต่อความสัมพันธ์ในสังคมของผู้บริหารโดยตรง

สำหรับคุณสมบัติด้านวิชาการ ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่เกี่ยวกับงานในอาชีพของผู้บริหาร โดยเฉพาะนั้น รุ่งทิวา จักรกร¹²⁰ ได้กล่าวสรุปไว้ดังนี้

¹¹⁹ ประถม แสงสว่าง, การบริหารการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 49-51.

¹²⁰ รุ่งทิวา จักรกร, การมัธยมศึกษา, หน้า 150-151.

1. ความรู้ทางด้านวิชาการทั่วไป (General Education) ไม่ได้หมายความว่าผู้บริหารต้องรู้คัมภีร์ทุกวิชา แต่จะต้องรู้หลักเบื้องต้นของวิชาเหล่านั้น เพื่อว่า การตรวจตราและการควบคุมตลอดจนการให้คำแนะนำแก่ครูจะได้ไม่ผิดพลาด

2. ความรู้ทางด้านวิชาชีพ (Professional Education) ได้แก่ความรู้ที่จำเป็นแก่การบริหารงานในโรงเรียน

3. ประสบการณ์และระคับความรู้ ประสบการณ์มีความสำคัญมากในการเป็นผู้บริหารโรงเรียน การไต่ถามงานมาย่อมจะมีความรอบรู้มากกว่าคนที่ไม่เคยผ่านงานนั้น ๆ มาก่อน อย่างไรก็ตาม ประสบการณ์อย่างเดียวย่อมไม่พอ บุคคลที่มีทั้งหลักการ หลักวิชา และประสบการณ์ย่อมจะเป็นเครื่องประกันได้ว่างานของเขาจะก้าวหน้าไปในทางที่ดี ระคับความรู้ในที่นี้หมายถึง ระคับปริญญา ถึงแม้ปริญญาจะไม่เป็นเครื่องประกันว่าบุคคลผู้นั้นจะสามารถทำงานได้ผลก็ตาม แต่ก็ เป็นเครื่องแสดงความสามารถทางสติปัญญาและความรู้ที่จะนำมาประกอบการทำงานได้พอสมควร

คุณสมบัติทั้งด้านส่วนตัวและด้านวิชาการนั้น จะช่วยเสริมสร้างให้ผู้บริหารโรงเรียนมีความมั่นคงและมีความเที่ยงตรงต่อการบริหารงาน ซึ่งย่อมจะเป็นส่วนสนับสนุนให้ผู้บริหารมีบุคลิกภาพที่ดี นาสรีทธาและน่าเลื่อมใสให้เป็นผู้นำทางการศึกษาได้ ผู้บริหารโรงเรียนจึงควรพยายามเพิ่มพูนคุณสมบัติทั้งสองดังกล่าวอยู่เสมอ เพราะจะส่งผลสัมฤทธิ์ต่อการทำงานและหน้าที่อย่างยิ่ง

บทบาทของผู้บริหารการศึกษา

ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้ที่ได้รับมอบอำนาจหน้าที่ในการจัดการบริหารโรงเรียนให้ เป็นไปตามระเบียบแบบแผน ฉะนั้น ในฐานะผู้บริหารโรงเรียนจึงต้องมีความสามารถในการแสดงบทบาทต่อการทำงานต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม ดังที่ ประถม แสงสว่าง¹²¹ ได้กล่าวถึงธรรมชาติแห่งบทบาทของผู้บริหารการศึกษาไว้ พอสรุปได้โดยสังเขป ดังนี้

¹²¹ ประถม แสงสว่าง, การบริหารการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 42-46.

1. ผู้บริหารอยู่ในฐานะเป็นเจ้าของหน้าที่บริหารสถานศึกษา ถึงแม้ว่าศึกษาธิการ และคณะกรรมการการศึกษาจะให้พัฒนาโยบายของโรงเรียนอยู่บ่อย ๆ แต่การรับผิดชอบในการศึกษา และสนองรับเอาไปใช้นั้นขึ้นอยู่กับผู้บริหาร
2. ผู้บริหารอยู่ในฐานะเป็นผู้จัดระเบียบประสานงาน สามารถนำเอาวิทยาการทั้งหมดมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้
3. ผู้บริหารอยู่ในฐานะผู้ตั้งใจ การกระตุ้นให้บุคคลต่าง ๆ ได้บรรลุจุดประสงค์ของเขาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในความสัมพันธ์ของผู้บริหารกับผู้ร่วมงานอื่น ๆ
4. ผู้บริหารอยู่ในฐานะเป็นผู้เชี่ยวชาญ มีความคิดเห็นในปัญหาต่าง ๆ อย่างถูกต้องน่าเชื่อถือ หาโอกาสที่จะให้บริการด้วยความเห็นอกเห็นใจและเต็มใจเสมอ
5. ผู้บริหารอยู่ในฐานะเป็นที่ปรึกษา ผู้บริหารจะต้องเข้าใจในปัญหาแห่งงานอาชีพที่เกี่ยวข้องกับตน และต้องเข้าใจปัญหาอื่น ๆ ที่นอกเหนือไปอีกด้วย โดยยินดีให้มีการเปิดอภิปรายปัญหากันได้
6. ผู้บริหารอยู่ในฐานะเป็นผู้ไกลเกลี่ยข้อพิพาท ผู้บริหารจึงต้องมีความยุติธรรมเสมอ ทั้งคนเป็นผู้ใหญ่ที่มิใช่ใครออกใคร เป็นผู้มีความเห็นใจทุกคนและทุกฝ่ายจึงจะเป็นที่เคารพนับถือแก่ผู้ร่วมงาน ซึ่งจะเป็นเครื่องมือประสานรอยราวในหมู่คณะได้
7. ผู้บริหารอยู่ในฐานะเป็นผู้ให้ความเข้าใจ ผู้บริหารเป็นศูนย์กลางแห่งกระบวนการศึกษา ดังนั้นจึงต้องรายงานกิจการต่าง ๆ และความต้องการของสถานศึกษาให้ศึกษาธิการ และคณะกรรมการการศึกษาเข้าใจ ในขณะเดียวกัน ศึกษาธิการและคณะกรรมการการศึกษาจะสั่งการพัฒนานโยบายก็ต้องผ่านผู้บริหาร ดังนั้นความซื่อสัตย์ ความเข้าใจอันถูกต้องและความแม่นยำของผู้บริหารย่อมเป็นสิ่งจำเป็นในการทำงานตามโครงการของสถานศึกษาในปัจจุบันนี้
8. ผู้บริหารอยู่ในฐานะเป็นผู้ให้เหตุผล ผู้บริหารมีความจำเป็นที่จะต้องช่วยเหลือครูในด้านการศึกษา การวัดผล และการปรับปรุงสภาพการเรียนการสอน เพื่อที่จะสามารถปรับปรุงผลงานของตนให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ

9. ผู้บริหารอยู่ในฐานะเป็นผู้วิพากษ์ค่าหรือผู้ประเมินผลงาน ผู้บริหารต้องการให้เอาวิธีประเมินผลมาใช้ให้เป็นประโยชน์ เพื่อกระตุ้นให้ทุกคนได้ดำเนินงานไปตามกระบวนการอันถูกต้องตามความมุ่งหมายของสถานศึกษา นอกจากนี้ผู้บริหารจะต้องสามารถกำหนดเครื่องมือและอุปกรณ์ที่เหมาะสมในการวัดผลการศึกษาได้อีกด้วย

10. ผู้บริหารอยู่ในฐานะเป็นนักประชาธิปไตยตัวอย่าง และเป็นผู้สนับสนุนด้วยพฤติกรรมของผู้บริหารเอง เป็นสมบัติที่ดีที่สุดอย่างหนึ่งที่จะเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมเจตคติแห่งประชาธิปไตย หากผู้บริหารมีความเชื่อถือนำหลักประชาธิปไตยมาใช้ในการบริหารงานติดต่อกับครูและนักเรียนแล้ว เขาก็จะสามารถกระตุ้นให้ครูและนักเรียนปฏิบัติและคล้อยตามได้อย่างง่ายดาย

11. ผู้บริหารอยู่ในฐานะเป็นผู้พยากรณ์ทางการศึกษา ผู้บริหารงานที่จะให้เกิดผลดีจะต้องไม่สนใจ แต่สิ่งที่เป็นปัจจุบันเท่านั้น แต่ต้องพยายามคิดสินใจนึกถึงความต้องการในอนาคตอีกด้วย ทำให้สามารถมองเห็นปัญหา และจัดเตรียมบริการล่วงหน้าเพื่อให้การเรียนการสอนมีความสัมพันธ์กันยิ่งขึ้น

จากบทบาทต่าง ๆ ของผู้บริหารการศึกษา ทำให้มองเห็นภารกิจอันมากมายของผู้บริหารที่จะต้องพยายามจัดดำเนินการให้โรงเรียนสามารถทำหน้าที่สนองนโยบายของรัฐ และสนองความต้องการของมวลชนให้ได้ประสิทธิภาพที่ดีที่สุด ผู้บริหารโรงเรียนจึงต้องดำเนินงานไปอย่างรอบคอบ มีความรับผิดชอบต่อโรงเรียนสูงสุด การแสดงบทบาทของผู้บริหารจึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้การศึกษาพัฒนาไปอย่างถูกต้องทิศทาง บทบาทต่าง ๆ ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารต้องเป็นผู้มีความรอบรู้ มีความยุติธรรม เป็นนักประชาธิปไตย และนักพัฒนาและสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งคือ ผู้บริหารต้องมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลหลาย ๆ ฝ่าย เพื่อที่จะร่วมมือรวมใจกันพัฒนาโรงเรียนและให้บริการแก่ชุมชนอีกด้วย

ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาการศึกษา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาการศึกษาได้มีการศึกษาไว้ในหลายรูปแบบ เช่น การศึกษาแนวคิด การศึกษาหาความสัมพันธ์ รวมทั้งการศึกษาเปรียบเทียบ เป็นต้น นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาก็มีแตกต่างกัน คือ ศึกษาจากนิสิต นักศึกษา ครูประจำการ ตลอดจนจนถึงอาจารย์ที่สอน ในระดับต่าง ๆ กัน รวมถึงผู้บริหารอีกด้วย

ในการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องของในครั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจงานวิจัยที่ศึกษาแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของผู้บริหารการศึกษา และงานวิจัยที่ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง โดยแบ่งผลงานวิจัยที่ได้ศึกษามาเป็น 2 ส่วน คือ

- ก. งานวิจัยในประเทศไทย และ
- ข. งานวิจัยในต่างประเทศ

ก. งานวิจัยในประเทศไทย งานวิจัยที่ศึกษาแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของผู้บริหาร มีงานวิจัยของ วชิรี กระจุกงาม¹²² ได้ศึกษาแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลเอกชนในเขตจังหวัดภาคกลาง โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง 298 คน เป็นผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลเอกชนในกรุงเทพมหานคร จำนวน 252 คน และผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลเอกชนในจังหวัดอื่น ซึ่งอยู่ในเขตภาคกลาง จำนวน 46 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสำรวจปรัชญาการศึกษาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อสำรวจปรัชญาการศึกษา 2 กลุ่ม คือ กลุ่มอนุรักษนิยม และกลุ่มเสรีนิยม ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดทางค่านิยมปรัชญาการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลเอกชนในเขตจังหวัดภาคกลาง มีแนวคิดทางค่านิยมปรัชญาการศึกษากลุ่มเสรีนิยม เมื่อแยกวิเคราะห์ตามกลุ่มปรัชญาการศึกษา 2 กลุ่มพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลเอกชนในกรุงเทพมหานครมีแนวคิดทางค่านิยมปรัชญาการศึกษาทั้งกลุ่มอนุรักษนิยม และเสรีนิยมสูงกว่าผู้บริหารโรงเรียนเอกชนในจังหวัดอื่นในเขตภาคกลาง

¹²²วชิรี กระจุกงาม, "แนวคิดทางค่านิยมปรัชญาการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลเอกชนในเขตจังหวัดภาคกลาง", (วิทยานพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้า ง-จ .

สำหรับงานวิจัยที่มีการศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา มีงานวิจัยของ อภัสสร ไซยคุนา¹²³ ได้ศึกษาและเปรียบเทียบแนวคิดทางค่านปรัชญาการศึกษา ระหว่างอาจารย์ นักศึกษา และครูประจำการที่เข้ารับการอบรมในกลุ่มวิทยาลัยครูภาคเหนือ กลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 634 คน เป็นอาจารย์ 139 คน นักศึกษา 232 คน และครู 213 คน จากกลุ่มวิทยาลัยครูภาคเหนือ เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสำรวจปรัชญาการศึกษาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำแนกเป็น 5 ลัทธิ คือ ลัทธิสารัตถนิยม ลัทธินิรันตรนิยม ลัทธิพัฒนาการนิยม ลัทธิปฏิรูปนิยม และลัทธิอรรถิภาวนิยม ผลการวิจัยพบว่า อาจารย์ นักศึกษา และครูประจำการในกลุ่มวิทยาลัยครูภาคเหนือ มีแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาโน้มไปทางลัทธิพัฒนาการนิยม ลัทธิปฏิรูปนิยมและลัทธิอรรถิภาวนิยมในระดับสูง และโน้มไปทางลัทธิสารัตถนิยม และนิรันตรนิยมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบแนวคิดปรัชญาการศึกษาของทั้ง 3 กลุ่ม พบว่า อาจารย์มีแนวคิดโน้มไปทางลัทธิสารัตถนิยมค่านักศึกษาและครูประจำการ ส่วนนักศึกษามีแนวคิดโน้มไปทางลัทธิปฏิรูปนิยมสูงกว่าครูประจำการ

นอกจากนี้ก็มีงานวิจัยของ สุรินทร์ รักษาคี¹²⁴ ได้ศึกษาและเปรียบเทียบความเชื่อทางปรัชญาการศึกษา ระหว่างผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาวิทยาลัยครู ในกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหาร อาจารย์และนักศึกษาวิทยาลัยครู จำนวน 370 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสำรวจความเชื่อทางปรัชญาการศึกษาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

¹²³ อภัสสร ไซยคุนา, "การเปรียบเทียบแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา ระหว่างอาจารย์ นักศึกษา และครูประจำการที่เข้ารับการอบรมในโครงการฝึกอบรมครู และบุคลากรทางการศึกษาประจำการในกลุ่มวิทยาลัยครูภาคเหนือ" (วิทยานิพนธ์, ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2527), หน้า ๖-๗.

¹²⁴ สุรินทร์ รักษาคี, "การเปรียบเทียบความเชื่อทางปรัชญาการศึกษา ระหว่างผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาวิทยาลัยครู ในกรุงเทพมหานคร" (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529 หน้า ๖-๗ .

จำแนกเป็น 5 ลัทธิ คือ สารัตถนิยม นິรันทรนิยม พิพัฒนาการนิยม ปฏิรูปนิยม และ
 อคติภาวนิยม ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อทางปรัชญาการศึกษาของผู้บริหาร อาจารย์ และ
 นักศึกษาโดยส่วนรวมโน้มไปทางลัทธิพิพัฒนาการนิยมสูงสุด เมื่อพิจารณาในแต่ละค่าน
 ปรากฏว่า ส่วนใหญ่โน้มไปทางลัทธิพิพัฒนาการนิยมสูงสุดเช่นกัน และเมื่อเปรียบเทียบทั้ง
 3 กลุ่ม พบว่า ทั้ง 3 กลุ่มมีความเชื่อทางปรัชญาการศึกษาโดยส่วนรวมแตกต่างกันในลัทธิ
 สารัตถนิยม นິรันทรนิยม ปฏิรูปนิยม และอคติภาวนิยม

ข. งานวิจัยในต่างประเทศ

คอนนี่ แมค แมคคอย (Connie Mack McCoy) ¹²⁵ ได้วิจัยแนวคิดทางการ
 ศึกษาของประธานและอธิการบดีมหาวิทยาลัยโอคลาโฮมาซิตี จำนวนทั้งหมด 12 คน ที่ดำรง
 ตำแหน่งทั้งในอดีตและปัจจุบัน ผู้วิจัยได้ใช้วิธีศึกษาจากเอกสาร โดยเน้นการศึกษาจาก
 เอกสารคำปราศรัย ปรากฏา และข้อเขียนต่าง ๆ พร้อมกับศึกษาจากแหล่งอื่น ๆ เช่น
 ระเบียบประวัติส่วนตัว เอกสารสำคัญอื่น ๆ ประกอบการสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหาร
 มหาวิทยาลัยโอคลาโฮมาซิตีทั้ง 12 คน มีแนวคิดทางการศึกษาเป็นของตัวเองโดยเฉพาะ
 ยากที่จะชี้ชัดลงไปว่า แนวคิดทางการศึกษาของผู้บริหารดังกล่าวเป็นอย่างไร เนื่องจากช่วง
 เวลาที่ดำรงตำแหน่งอยู่นั้นสั้นเกินไป อีกทั้งมีข้อจำกัดเกี่ยวกับเอกสารสำคัญต่าง ๆ นอกจากนี้
 นี้ผู้บริหารเหล่านั้นยังคงยุ่งอยู่กับภาระทางด้านการบริหารจนไม่มีเวลาเพียงพอที่จะแสดงหรือ
 เสนอแนวคิดทางการศึกษาให้ปรากฏออกมา

เอฟ เอส ซี สมิท (F.S.C. Smith) และ แมททิว แพททริก (Matthew
 Patrick) ¹²⁶ ได้ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของบุคลากรทางการศึกษา

¹²⁵ Connie Mack McCoy, "The Educational Thought of The
 Presidents and Chancellors of Oklahoma City University" Dissertation
 Abstracts International : The Humanities and Social Sciences 37
 (February 1978): 4951-4952-A.

¹²⁶ F.S.C. Smith, and Matthew Patrick, " A Comparison of
 Philosophies of Education Within a Single School System" Dissertation
 Abstracts International : Humanities and Social Sciences 39(March
 1978): 5327-5328-A.

ในเมืองเซนต์หลุยส์ เพื่อเปรียบเทียบแนวคิดทางค่านิยมทางการศึกษาของผู้แนะแนว ครู และผู้บริหารการศึกษาของกลุ่มโรงเรียนคริสเตียนในเมืองเซนต์หลุยส์ (St. Louis District of Brothers of the Christian Schools) กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 396 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสำรวจทางปรัชญาการศึกษาของ รอส (Ross Educational Philosophical Inventory) ผลการวิจัยพบว่า ประชากรทั้ง 3 กลุ่ม ยึดปรัชญาจิตนิยม และในแต่ละกลุ่มเองก็พบว่า ยึดปรัชญาจิตนิยมทั้งหมด

โมฮัมเหม็ด อาเหม็ด โคเรียม (Mohamed Ahmed Koriem) 127 ได้ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาระหว่างนักศึกษาครูชาวอียิปต์ และอเมริกัน จำนวน 647 คน โดยนักศึกษาชาวอียิปต์เป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยอเล็กซานเดรีย จำนวน 453 คน และนักศึกษาอเมริกันระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยไอโอวา สเตท จำนวน 194 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสำรวจทางปรัชญาการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาอียิปต์มีแนวคิดโน้มไปทางลัทธิปฏิบัตินิยมมากที่สุด รองลงมาคือ อุดมคตินิยม วัตถุนิยม และจิตนิยม ตามลำดับ ส่วนนักศึกษาอเมริกันพบว่าโน้มไปทางอุดมคตินิยมมากที่สุด รองลงมาคือ ปฏิบัตินิยม วัตถุนิยม และจิตนิยม ตามลำดับ

ปาเมลา เฟย์ แบรินค์ (Pamela Faye Brand) 128 ได้ศึกษาค้นคว้าของ Protective Intervention Philosophy ที่เป็นการยอมรับของผู้บริหารโรงเรียน และครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สองคำวลที่ไคร์บ์คัตเลือกในมลรัฐโคโลราโดเพื่อศึกษาลักษณะเฉพาะของการปฏิบัติจริงในปัจจุบันซึ่งสนับสนุนและรักษาไว้ซึ่งปรัชญานี้ และ

¹²⁷ Mohamed Ahmed Koriem, "A Comparison of Philosophical Orientation Between Prospective teachers in the United States and Egypt" Dissertation Abstracts International : the Humanities and Social Sciences 39 (January 1979): 4114 - 4115 - A.

¹²⁸ Pamela Faye Brand, "A Study of the Protective Intervention Philosophy as Perceived by Administrators and Teachers in the Middle Level Schools of two Selected School Districts in the State of Colorado" Dissertation Abstracts International : the Humanities and Social Sciences 41 (February 1981): 3469 - A.

เพื่อเปรียบเทียบทัศนคติของผู้บริหารและครูในความปรารถนาที่จะชำระรักษาแนวคิดของ
 ปรัชญาไว้ เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า (1) กลุ่มตัวอย่างยอมรับ
 ปรัชญาในระดับที่แตกต่างกัน ผู้บริหารปฏิบัติตามปรัชญาจริงจังมากกว่าครู ผู้บริหาร
 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นปฏิบัติจริงจังมากที่สุด (2) องค์ประกอบที่เป็นโครงการในระดับ
 มัธยมศึกษาตอนต้นซึ่งปรากฏในปรัชญาได้ผลสำเร็จน้อยที่สุด (3) การรับรู้ของครูและ
 ผู้บริหารในการปฏิบัติปัจจุบันไม่สอดคล้องกับการรับรู้ในการปฏิบัติตามอุดมคติในระดับมัธยม
 คน (4) ตำแหน่ง, ผู้บริหาร หรือ ครู และประเภทของโรงเรียนมีอิทธิพลต่อระดับการ
 รับรู้ Protective Intervention Philosophy และระดับความสำเร็จในโครงการ
 ที่ปฏิบัติซึ่งสะท้อนภาพให้เห็นปรัชญา (5) การปฏิบัติในโรงเรียนมัธยมต้นในปัจจุบัน
 โดดเด่นเกี่ยวกับปรัชญามากกว่าการปฏิบัติในโรงเรียนมัธยมปลายในปัจจุบัน

ไอรา เออร์วิน ไบนด์แมน (Ira Irwin Bindman) ¹²⁹ ได้ตรวจสอบ
 ทัศนคติและการรับรู้ของผู้บริหารโรงเรียนจากโรงเรียนมัธยมปลายสายสามัญและสายทั่วไป
 ในนิวยอร์กซิตี จำนวน 61 โรงเรียน โดยใช้วิธีการสุ่มความซัดแย้งของ จอห์น มาร์ติน
 ริช (John Martin Rich) เป็นโครงสร้าง ภายใต้วิธีการนี้ ปรัชญาการศึกษาของกลุ่ม
 ตัวอย่างจะได้รับการตรวจสอบว่ามีความแตกต่างปรากฏอยู่หรือไม่ ซึ่งอาจจะเปิดเผยความ
 ซัดแย้งที่ซ่อนแฝงอยู่ ในการวัดทัศนคติของผู้บริหารได้ใช้แบบสอบถาม 2 ชุด คือ (1) The
 Pupil Control Ideology Form (Willower, Eidell and Hoy) และ
 (2) the Educational Scale VII (Kerlinger and Pedhazur) นอกจากนี้
 ยังมีแบบสอบถามอีก 1 ชุด คือ the Alternative Education Questionnaire
 เพื่อศึกษาการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม เกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างโรงเรียน
 มัธยมปลายสายสามัญและสายทั่วไป รวมทั้งเพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบและสืบหาความซัดแย้ง

¹²⁹ Ira Irwin Bindman, "Educational Philosophy and Organizational
 Conflict: the Attitudes and Perception of Administrators in Regular
 and Alternative New York City High Schools" Dissertation Abstracts
International: the Humanities and Social Sciences 42 (January 1982):
 2945 - A.

ระดับองค์การ ใช้แบบสัมภาษณ์กับผู้บริหาร 102 คน จากการสุ่มจากผู้ที่ตอบแบบสอบถาม ทั้ง 3 ชุด จำนวน 179 คน ผลการวิจัยพบว่า การตรวจสอบทัศนคติทางการศึกษา ซึ่งใช้ PCI Form ชี้ให้เห็นว่าผู้บริหารสามัญมีลักษณะดูแลเอาใจใส่มากกว่า และผู้บริหารทั่วไป มีลักษณะทางมนุษยธรรมมากกว่า สำหรับผลของ ES VII ปรากฏว่า ผู้บริหารสามัญมี ลักษณะแบบประเพณีนิยมมากกว่า ในขณะที่ผู้บริหารทั่วไปมีลักษณะเป็นแบบก้าวหน้ามากกว่า การวิเคราะห์จาก A.E.Q. ชี้ให้เห็นว่าเมื่อเปรียบเทียบกับผู้บริหารสามัญแล้วผู้บริหารทั่วไป รับรู้ความแตกต่างระหว่างประเภทของโรงเรียนทั้งสองมากกว่า จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้บริหารสามัญรับรู้ความซัดเซงที่เป็นอยู่จริงและที่แฝงอยู่น้อยกว่า

จากเอกสารที่ได้อศึกษามาเป็นเบื้องต้นนี้ ทำให้เข้าใจประโยชน์และคุณค่าแห่ง ปรัชญาไค้กระชางซัดเซง และมีความเห็นว่าการศึกษาค่าเนินไปด้วยคิยอมคองมีปรัชญา การศึกษาเป็นแกนนำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดการศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาซึ่ง เป็นสถาบันการศึกษาที่จะช่วยพัฒนาเยาวชนของชาติ โรงเรียนมัธยมศึกษาจึงคองอาศัย ปรัชญาการศึกษาเป็นหลัก เพื่อให้การศึกษาค่าเนินไปอย่างถูกต้องและสมบูรณ ซึ่งจะเป็น ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศชาติต่อไป ผู้นำที่สำคัญทางการศึกษา คือ ผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งคองมีเป้าประสงค้ในการบริหารการศึกษา คลอกจนถึงปรัชญาในการบริหารการศึกษา ที่จะ เป็นแนวคิดสำคัญที่จะนำมาเป็นหลักสำคัญในการบริหารโรงเรียน เพื่อให้โรงเรียน สามารถบรรลุเป้าประสงค้ที่ตั้งไว้ได้อย่างสมบูรณยิ่งไปกวานั้น ผู้บริหารโรงเรียนจ้กคอง กอปรควยคูลสมมติอันน่ายกยอง เชื้อถือทั้งทางคานวิซลการและคานสวนตัว ซึ่งจะส่งผลให้ การค่านงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้น การแสดงบทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร อย่างสมบูรณ ยอมจะทำไห้บรรยากาศในการบริหารโรงเรียนเป็นไปอย่างรวมนั้นและ มีความคลอกตัว ส่งผลให้เกิดความสมานสมัคค้ในทุก ๆ ฝ่าย ซึ่งจะเป็นการแสดงถึงความสามารถและผลงานในการจัดการค่านงานการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารนั้นเอง

ในส่วนองงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ปรากฏว่า ได้มีผู้ศึกษาแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของผู้บริหารในระดับอนุบาล วิทยาลัยครู และมหาวิทยาลัย และยังได้มีงานวิจัยศึกษา และเปรียบเทียบแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาระหว่างนักศึกษา ครู อาจารย์ ผู้แนะแนว และผู้บริหาร ซึ่งผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาแตกต่างกัน

ไปแต่ละลัทธิ อย่างไรก็ดี ยังไม่มีงานวิจัยใดที่ได้ศึกษาและเปรียบเทียบแนวคิดทางปรัชญา
การศึกษาระหว่างผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาและเปรียบเทียบ
แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาระหว่างผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา รัฐบาลและผู้บริหาร
โรงเรียนมัธยมศึกษาเอกชน ในกรุงเทพมหานคร เพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนาแนวคิด
ทางปรัชญาการศึกษาที่จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษาของประเทศไทยต่อไป.